Ataç

Ataç kitabevinin aylık dergisi

İNGMAR BERKMAN'IN OYUNU
TAHTA ÜSTÜNE RESİM

21

Ataç
Ataç kitabevinin aylık dergisi

İKİNCİ YIL
SAYI : 21 CİLT : 2
1 Ocak 1964
***
Sahibi :
ŞÜKRAN KURDAKUL
***
Yazı İşlerini fiilen idare eden :
Yaşar Egemen BERKÖZ
***
Bu sayıyı düzenliyen :
Şükran KURDAKUL

Her ayın ilk günü İstanbul'da yayınlanır ● Sayısı 100 kuruştur. ● Altı aylık abonesi 6 lira, yıllık abonesi on iki liradır ● Havaleler ATAÇ KİTABEVİ adına gönderilmelidir
***
● Dergiye gönderilen yazılar geri verilmez ● Yazı işleriyle ilgili konularda Çarşamba günleri 14 - 16 arasında kitabevine başvurulmalıdır : Ataç Kitabevi - Ankara Cad. 45 ●
***
İLÂN KOŞULLARI :
Arka kapak : Çift renk : 1250 T.L.
Arka kapak içi : 1000 T.L.
İç sahifeler : Santimi 15 T.L.

Dizgi ve baskı :
ERSA Matbaacılık Koll. Şti.
Türbedar Sokak Aydınlar han
Cağaloğlu - İstanbul

Baskı tarihi : 10/1/1964

Susan Yunan Sanatçısı

Neden şimdi Yunanlı sanatçıyı düşünmek bir iyimserlik umudu getirmiyor bize? Baştanberi susuyorlar. Kıbrıs'ta ana sütündeki çocuğa atılan kurşunları ülkü ile, toplumbilim terimleriyle izaha çalışmak tehlikesi belirdiği halde, susuyorlar.

Bunun için Cezayir olaylarında özgürlüğü, barışı yaşamın ilk nedeni olarak alan Fransız sanatçısı bir kez daha beliriyor gözümüzde. Onların Fransa ile birlikte çağdaş uygarlığı korumak için, insan onurunu korumak için ileri atılışlarında çağımızın güzelliğini buluyoruz. Ama bizimle birlikte İonesco'yu seyredenler, Sartre'ı, Camus'yü, Kazancakis'i, Sait Faik'i okuyanlar, kişiliklerinde yaratışlarında onlardan birşeyler saklıyanlar susuyorlar.

Kıbrıs'ta yangına verilen her çatı, yok olmuş bir uygarlığın dumanları içindeyken, konuşmayan, her Yunan sanatçısı kendi düzeyini, siyasa adamlarının, din adamlarının düzeyine indirmiyor mu?

Neden şimdi, Yunanlı sanatçıyı düşünmek bir iyimserlik umudu getirmiyor bize?.

Şükran KURDAKUL

BİR KİTABIN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

SAMİM KOCAGÖZ

SAYIN Falih Rıfkı Atay, son kitabının — Batış Yılları — önsözünde, «Maksadım bugünün ve yarının gençlerine batış ve dağılış yıllarının hikâyelerini anlatmak ve onları Türkiye'nin geleceği üzerinde daha uyank tutmaktan ibaret.» Diyor. Yazar, gerçekten son yıllarda bu büyük ödevini yapmıştır: 'Zeytindağı' adlı kitabından bu yana. yakın tarihimiz üzerine yazdığı anıları, iki ciltlik 'Çankaya'sı, bizim kuşak için bulunmaz, çok önemli kitaplardır. Yine yakın tarihimizle ilgili Sayın Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun 'Kiralık Konak' ı, Sayın Halide Edip Adıvar'ın 'Sinekli Bakkal'ı bizim kuşak için çok önemlidir: Gerçi bizler, yakın tarihimizi - zor da olsa - tarih kitaplarından öğrenmeye çalışıyoruz. Zor da olsa diyorum, yakın tarihimizi yansıtan tarih kitapları yok gibidir. Belki de yazılabilmeleri için vakit erkendir. Bilimsel yönden Tanzmat ve ikinci Meşrutiyet çağı incelenmemiştir. Kıymetli Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya'nın kitapları - Hürriyetin İlânı, Türkiyenin Siyasî Hayatında Batılılaşma Hareketleri, İslâmcılık Cereyanı, Türkiyede Siyasî Partiler gibi - yakın tarihimizin siyasal, toplumsal, fikir kaynaşmalarını bilimsel yönden büyük bir yetki ve anlayışla ortaya koymuştur. Ama bu bilimsel incelemeler, yakın tarihimizin yazılmasına bir giriş ve hazırlıktır kanısındayız. Bunca olumlu, yorucu çalışmalardan sonra Sayın Profesörün bütün uğraşını toparlayıp bir tarih yazmasını, umut etmek isteriz. Bizim kuşak, - Bizim kuşak deyince Cumhuriyet çağında yetişen hikâyeci ve romancıları anlıyorum sadece - niçin yakın tarihimize bu kadar ilgi gösteriyor? Yakın tarihimizle, giderek Osmanlı tarihi ile niçin ilgilenmeliyiz?

Cumhuriyet çağının romancısı, hikâyecisi, hele 1930'dan sonra yetişenler, gerçekçi bir edebiyat yapmak savındadır. Bu gerçekcilik, Büyük Atatürk'ün temellerini attığı toplumculuk ve Halkcılığa bağlıdır. Edebiyatta Cumhuriye kuşağı, yıllarca alay konusu olan, fakat büyük bir değer taşıdığı için bizlerin üzerinde derin etkiler yapan Atatürk'ün 'Köylü, efendimizdir,' sözüne sıkı sıkıya bağlanmıştır. Atatürk ilkeleri, ONUN edebiyatçı çocuklarını Anadoluya, memleketin bilinmeyen köşelerine götürmüştür. Denebilir ki Atatürk'ün ölümünden sonra ONUN edebiyatçı çocukları, geride bıraktığı politikacılarından çok, hem de pek çok kendisinin ilkelerine sadık kalmış, inanmıştır. Atatürkcülük bir doktrin değildir, ama bir ilericilik, yol açıcılıktır. ONUN sadece bir Halkcılık ilkesini anlamak, benimsemek; aydınlar için, edebiyatçılar için, memleket koşularının gerektirdiği gerçeklere, fikirlere sarılmak demektir. Bugünün halkını, toplumunu anlayabilmek, inceleyebilmek; bugünün Türk toplumunun romanını, hikâyesini yazabilmek, Atatürk'ün Halkçılığını, Atatürk Halkçılığının kaynaklarını, gelişmesini, kaynaşmasını iyi bilmeye bağlıdır. Sanat, bilim değildir elbette, ama bilimsiz, bilgisiz de sanat olmaz. Bugünün gerçekci Türk yazarı, içinde yaşadığı toplumunu, halkını, memleketinin sorunlarını romanları, hikâyeleri ile vermeye çalışıyor. 1950'den sonra bu yolda az çok başarı kazanılmıştır. Memleket içinde, memleket dışında edebiyatımız ilgi görmeye başladı. Dışarda daha çok ilgi görüyor dersem şaşmayınız. Çoğu hikâyelerimiz, romanlarımız hemen yabancı dillere çevriliyor. Memleket içinde bir kitabımızın birinci baskısı bitmeden, bir yabancı ülkede ikinci baskısının yapılması inanın, bizi sevindirmedi. Ama bu sözleri, gerçekçi edebiyatımız, olmuş bitmiştir! gibisine bir inançla söylemiyorum. Cumhuriyet kuşağı, memleketine, toplumuna eğildikçe, yöneldikce

önem kazanıyor. Gerçekçi yazarlar, daha yol açıcı, kurucu, basamak durumundadırlar. Çünkü ellerinde rahat çalışacak olanaklar yoktur: Dilimiz, kaynaşma, gelişme halindedir. Bilimsel bakımdan toplumumuzun geçmişi, tarihi incelenmemiştir. Sosyal ve toplumsal çatışmalar belirli olarak gün ışığına çıkmamıştır. Anlayışsız, geri zihniyetli politikacılar, sanatçının özgürlüğünü kısıtlamakta, önüne gelene, gerçekçi yazarlara kominist damgasını kolayca vurmaktadır. Bilgisizlik yöneticilerin paçalarından akmaktadır. Bilimsel bakımdan doktrinleri, doktrinlerin arasındaki farkları bilmemektedirler. Bu yüzden de şair mi, yazar mı, aman ha! korkulu kişidir, pasaport bile verilmez... E.. bu koşullar altında bu memleketin yazarı nasıl çalışsın? Ama çalışmak, öğrenmek, yazmak zorundadır. Bunu yapıyor da... Bırakalım işin bu yönünü, gerçekçi edebiyata dönelim: Bugünün yazarı, içinde yaşadığı toplumunun halini, durumunu, tutumunu ve kaynaşmasını iyi görebilmek, iyi yansıtabilmek için; geleceğini düşünebilmek için, önce geçmişini iyice bilmek zorundadır. Falih Rıfkı'nın iyi sezdiği gibi, yakın tarihimizi iyice bilmek, öğrenmek için çırpınıyoruz. Yaptığımız işi bir temele oturtmak, ümmetcilikten Atatürk Halkcılığına geçişin düğüm noktasını bulmak zorundayız. Tarihsel belgelerin en önemlisi, görgüye dayanan belgelerdir. Tarih, tanıklardan başlar. Ama kişiler, gördüklerini, bildiklerini kendilerine, hislerine, çıkarlarına göre anlatır ya da yorumlarlar. Anlatımların, yorumların karşılaştırılmasından gerçeklere ulaşılır. Son yıllarda yayımlanan Kurtuluş Savaşımızla ilgili birçok anı kitapları var. Ali Fuat Cebesoy'un anılarını okuyunuz, Kâzım Karabekir Paşa'nın gerçek belgeleri kendisine göre yorumlayan anılarını okuyunuz, bir de Atatürk'ün Büyük NUTUK'larını okuyunuz: Kendi kendinize kolayca birtakım gerçekleri çıkarıp ortaya koyabilirsiniz. Gerçeklere kimin daha yakın olduğunu, kimin daha olumlu olduğunu görebilirsiniz. Tarihçi böylesine belgelerden elbette herkesten iyi faydalanmasını bilen bir kişidir.

BİZİ bu nitelikte anılar, daha yazılamıyan yakın tarihimizin tarihi çok ilgilendiriyor. Ama yazımın başında sözünü ettiğim romancılarımızın yakın tarihimizdeki toplumumuzu eleştirmesi, onun tarihin perdesi arkasındaki psikolojisini vermesi de çok ilgilendiriyor. 1961 yılında Nobel armağanı kazanan Yugoslav İvo Andriç'in 'Drina Köprüsü' adlı romanındaki başarısı, en az Yahya Kemal kadar Osmanlı tarihini bilmesine bağlanmalıdır. Çünkü bu yazarın içinde yaşadığı toplumun geçmişi Osmanlıydı. Başka türlü toplumunun bugünün nedenini anlatamazdı.

Şimdi Sayın Atay'ın anılarına, kitaplarına dönelim: Bize verdiği, elbette bilimsel tarih değildir. Ama usta bir röportajcının tarihin perdesinin arkasına saklanan toplumun ve aydınlarının tutumları, psikolojisidir. Yakın geçmişimizin romanlara, hikâyelere temel olabilecek kaynaşmaları ve gelişmeleridir. Yakın tarihimizi ilgilendiren bilimsel bir makaleyi, bir kitabı okuduğumuzda, birçok gerçekleri öğreniyoruz. Ama o günlerin toplumun dalgalanmasını, kaynaşmasını Atay'ın anılarında buluyoruz. Onun 1908 İstanbul'unu, bu İstanbul'daki Türk topluluğunun durumunu bir anlatışı var ki, bugünkü kuşağın inanması zor, ama gerçek. Okurken kendi kendime, bu kadarı 'tevatür gayri!.' dedim. Biz bugünün çocukları, Türk'ün bir tarihlerde bu kadar küçüldüğüne zor inanıyoruz. Düşününce Atay'ın yazdıkları elbette 'tevatür' değildi demek zorundayız. Yaşlı, sayın yazarın yaptığı iş, bizim bugün yaptığımız gerçekcilik işinden başka bir iş değildir. Gerçekcidir o da... Ama gerçekciliği, eskiyi incelemek, vermek oluyor. Bu da az önemli bir iş midir? Ondan daha başka ne isteyebiliriz? Her yazarın yaşadığı bir çağ, her yazarın kendine göre bir tutumu vardır. Atay, gençlik çağında Türkiye'nin en hareketli aşamalarını görmüştür. Gördüklerini de bize herkesten iyi anlatıyor. Anlatırken zaman zaman öfkelenmesini, 'Biz hâlâ niçin kurtulamıyoruz?' Demesini hoş görmeliyiz. Ona, Çetin Altan arkadaşımız gibi, 'Falih Rıfkı iktisat bilseydi, bu memleket çoktan kurtulurdu!» diye çatmaya hakkımız yok. Biliyorum. Çetin Altan, Atay'ın kişiliğinde bir geçmiş çağın aydınlarını suçlamak istiyor. Bu konuda çatılacaksa, İttihat-

SELÂ III

Var mısın yenicesine, osmanlı tezgâhına
Işık zoruna düşecek tarihçi nigâr
Her yanı marpuçlu padişah filân
Filân cumhuriyetli çocukla şöyle

Sağduyu krallığının tirenlerinden
Kızamıklı meşrutiyete yönelişlerde
Sadakallah-ül azim devletlerinde
A güzele, a güzelden gibiden

SELÂ IV

Nezleli İstanbullarda Reşit paşalar
Baktın mı tarih dergilerine
Bombalar içinde cumhuriyette
Tam altı dokuza ayarlı millet

Yatsıdan sonra Sultan İbrahim
İbrahim'in filânla filânlaşması
Filândan filâna filânsı filân
Yeniçeri kazanlarından gülhanelere

Oğuz ARIKANLI

çıların ünlü maliyecisi Cavit beye çatmak gerek. Yusuf Akçora'ya çatmak gerek. Bir aydın yazarın iktisat bilimi ile memleketin kalkınabileceğini bilmesi başkadır, bir iktisatcı kadro yetiştirip memleketin kendisini bu yoldan kalkındırmayı becermesi bambaşkadır. Tâ Tanzimattan 1960 yılına dek böyle bir iktisatcı kadro Türkiyede görülmedi. Bunun nedenleri, koşulları, ayrıca tartışılır. Her eli kalem tutan gibi, bir edebiyatçının da iktisat bilmemesi en büyük eksiğidir. Ama bu da bir edebiyatçının iktisat bildiği ya da bilmediği için koca bir ülkenin gelişmesinde etkili olduğunu söylemeyi gerektirmez. Atatürk, br iktisatcı kadro kurmak için çok çalıştı. Kadro, bir eğitim, toplu bir gelişmenin sonucudur. Otuz yıl öncesinin iktisatcı diye adı çıkanlarını bir düşünelim.. En ünlüsü Celâl Bayar'dı. Onun da memleketi nereye götürdüğü belli. 1960 ihtilâlcileri yetişmiş, ama fırsat bulup ortaya çıkamıyan bir iktisatçı kadroya fırsat verdiler: Bunlar plâncılardı. Uzun ömürlü olamadılar. Seçimlerden sonra gelen hükûmet hemen onları bir kenara itiverdi. Bu iktisatçı kadro, Türkiyenin tarihinde ilk görünen bilimci bir kadrodur. Tıpkı otuz yıldan beri gelişen gerçekçi edebiyatçı kadrosu gibi yetişti geldi. Nasıl uzun yıllardan beri gerçekçi edebiyatçılara (Genç hikâyeciler) kulpu takılıp bir kenara çekiliverdilerse, onlara da (Genç plâncılar) kulpu takılıp çekiliverdiler. Bunların, yeniden (itibar) kazanması, memleket işlerinin yeni bir düzene yönelebilmesi için, yeni bir politikacı kadrosunun öne geçmesi gerek. Edebiyatçı bir kadronun, iktisatçı bir kadronun artık geliştiğini söyleyebiliriz. Politikacı yeni bir kadro var mı memlekette, Hemen karşılık verelim: Elbette var! Türkiyenin bütün sıkıntısı, kadro bile denilemeyecek eski zihniyeti, tuttuğu köprü başlarından atma sıkıntısıdır. Falih Rıfkı'yı suçlamak gerekirse, iktisat bilmediği için değil. bilmez göründüğü için suçlamak gerekir. Ama Atay'n kişiliğinde suçlamak istediğimiz kuşak, şimdi Atay'a karşı. Ya da Atay, İsmep Paşa'ya karşı...

Falih Rıfkı Atay, Batış Yılları adlı kitabında ustası Hüseyin Cahit için, tam elli yıl sonra bir yargıya (sayfa 68, 69) varıyor. Çetin Altan da ustası için bir yargıya varmakta biraz sabırlı olmalı...

CARL GUSTAV YUNG

Psikoloji ve Edebiyat

Şair

Çeviri :
SELAHATTİN HİLAV

Yaratıcılık da, tıpkı özgürlük gibi, içinde bir sır taşımaktadır. Psikolog bu iki belirişi de birer süreç olarak tasvir edebilir, ama bunların ortaya koyduğu felsefe problemine bir çözüm bulamaz. Yaratıcı insan, çeşitli biçimlerde çözmeğe çalıştığımız halde, her zaman başarısızlığa uğradığımız bir bilmecedir. Bununla birlikte, modern psikoloji, sanatçı ve ürünü problemine arasıra eğilmekten de vazgeçmiş değildir. Freud, sanat eserini, sanatçının kişisel yaşantısından çıkarma yolunu ileri sürerken, bu çeşit problemleri açacak bir anahtar bulduğunu sanmıştı. Bu yoldan giderek, bazı çözümlemeler yapılabileceği doğrudur. Çünkü, bir sanat eserini, tıpkı bir nevroz gibi, konpleks diye adlandırdığımız psişik hayat düğümlerine geri götürebilmek akla yakın gelmektedir. Nevrozların, psişik alanda nedensel bir kaynakları olduğunu, yani heyecan durumlarından ya da çocukluk çağının gerçek ya da hayalî yaşantılarından doğduğunu ileri süren Freud, büyük bir keşif yapmıştı. Freud'un yolundan giden Rank ve Stekel gibi bilginler, önemli sonuçlar elde ettiler. Şairin psişik eğiliminin, eserini tepeden tırnağa etkilediği inkâr edilemez. Şairin işlediği konuyu seçmesinde ve malzemesini kullanmasında kişisel faktörlerin büyük rol oynadığını söylemek de, yeni bir düşünce ileri sürmek değildir. Bununla birlikte, bu etkinin ne kadar geniş olduğunu ve ne garip yollardan dile geldiğini gösterdiği için, Freud'çu okulu övmek gerekir.

Freud, nevrozu, dolaysız bir zevk aracı yerine konmuş bir şey olarak görür. Demek ki, nevrozu, uygunsuz bir şey, bir hata, bir kaçamak, bir mazaret ya da bir bile bile körlük olarak düşünür. Nevroz, dışgörünüş bakımından bir aksaklıktan başka şey olmadığı anlamsızlığı bakımından da tedirgin edici bir özellik taşıdığı için, nevroz hakkında iyi bir şey söyleyecek insan bulmak zordur. Öte yandan, bir sanat eseri, şairin bastırmaları ile açıklanabilir bir şey olarak ele alınırsa, nevrozla arasında yakın bir bağıntı kurulduğu demektir. Bir bakıma, sanat eserinin bu sırada yer alması hiç te fena sayılamaz. Çünkü, Freud'cu psikoloji, dini ve felsefeyi de ayni biçimde ele alır. Sanat eserine bu biçimde yaklaşmanın, sanat eserini etkileyen kişisel belirleyişleri (bu belirleyiş olmaksızın sanat eserini düşünmek kabil değildir) ortaya çıkarmaktan başka bir şey olmadığı kabul edilirse, kimsenin bu inceleme metoduna itirazı olamaz. Ama böyle bir çözümlemenin, sanat eserinin kendisi hakkında açıklamalar sağlayacağı ileri sürülmeğe kalkılırsa, hemen itiraz edilebilir. Bir sanat eserine işlemiş olan kişisel mizaç farklılıkları önemli değildir. Bir sanat eserinde önemli ve temel olan şey, kişisel hayat alanının çok yükseklerine ulaşarak, insan olarak şairin kafası ve yüreğinden insanlığın kafası ve yüreğine seslenmesidir. Sanat alanında, kişisel bir yanın bulunması kısıtlayıcı bir şeydir, hatta bir günahtır. Bir «sanat» biçimi, temel bakımından kişiselse, bir nevroz gibi ele alınmayı hakkeder. Sanatçıların hepsinin narcissistic (kendine âşık) kimseler olduklarını, yani hepsinin auto — erotic ya da çocukluk çağında görülen özellikler taşıyan gelişmemiş kimseler olduklarını ileri süren Freud'cu okulun bu iddiası belki bir ölçüde doğrudur. Bununla birlikte, bu iddia sadece kişi olarak sanatçı geçerlidir ve sanatçı olarak insan ile hiç bir ilintisi yoktur. İnsan. sanatçılık gücünde, ne auto — erotic, ne hetero — erotic

ne de non — erotic'dir, sadece nesnel ve kişi — dışıdır (gayrî şahsîdir). Çünkü bir sanatçı olarak o, sadece kendi eseridir, yoksa bir insan bireyi değildir.

Her yaratıcı insan, çelişken yatkınlıkların bir sentezi ya da bir ikiliğidir. Bir yandan, kişisel hayatı olan bir insan bireyidir, öte yandan kişi — dışı, yaratıcı bir süreçtir. İnsan bireyi olarak sağlam ya da hasta olabileceğine göre, kişiliğini belirleyen şeyleri bulmak için psişik yapısına bakmamız gerekir. Ama onu sanat gücü açısından anlamak istersek, mutlaka yaratıcı işlerine bakmamız gerekir. Bir İngiliz centilmeninin, bir Prusyalı subayın, bir kardinalın yaşayış biçimlerini, kişisel faktörlerle açıklamağa kalkarsak kasvetli bir hata işlemiş oluruz. Centilmen, subay ve dinadamı, kişi — dışı bir rolü dile getiren kimselerdir ve psişik yapıları bir özel nesnellikle nitelenmiştir. Sanatçının, bir resmî kisve taşıyarak iş gördüğünü söyleyemeyiz, bunun tam tersi gerçeğe daha yakındır. Ama sanatçı, belli bir bakımdan, yukarda sözü geçen kimselere benzemektedir. Çünkü, sanatçının en temel niteliklerinden biri, onda, kişisel hayata karşılık, topluluksal psişik hayatın ağır basmasıdır. Sanatın, insanı yakalayan ve bir âlet gibi kullanan doğuştan — gelme bir dürtü olduğu söylenebilir. Sanatçı, kendi amaçlarına yönelen özgür bir kimse değil, kendini sanata ödünç vererek sanatın amaçlarının gerçekleşmesini sağlayan bir kimsedir. Bir birey olarak, ruhsal halleri, iradesi, kişisel amaçları söz konusu olabilir; sanatçı olarak en yüce anlamda «insan» dır o. İnsanlığın bilinçdışı hayatını taşıyan ve biçimlendiren «topluluksal insan» dır o. Bu güç ödevi yerine getirebilmek için, kimi zaman mutluluğunu ve sıradan insan hayatını yaşanmaya değer kılan her şeyi bir yana bırakması gerekir.

Bunlar gözönünde tutulunca, çözümleyici bir metod kullanan psikoloğun gözünde sanatçının niçin ilgi çekici bir konu olduğu açıkça görülür. Sanatçının hayatının çatışmalarla dolu olmaması kabil değildir. Çünkü onun yüreğinde iki güç savaşıp durmaktadır. Bu güçlerin birincisi, sıradan insanın hayata, güvence, doygunluğa, mutluluğa karşı duyduğu özlem, ötekisi her çeşit kişisel isteği bir yana atacak dereceye varan kaba bir yaratma tutkusudur. Sanatçıların hayatının, genel olarak, kırık dökük (trajik dememek için bu kelimeyi kullanıyorum) geçmesi, sinsi bir biçimde cezaya çarptırılmalarından ötürü değil, insanî ve kişisel bakımdan yoksul bir hayat sürmelerinden ötürüdür. Yaratıcı ateşin tanrısal armağanını almış kimsenin, bu armağana karşılık çok şeyler ödemesi gerektiği her zaman görülmüştür. Herbirimizin, içimizde, doğuştan bir enerji ile dünyaya geldiğimizi söyleyebiliriz. Yapımızdaki en güçlü kuvvetin, ötekileri buyruğu altına aldığını ve geriye pek önemli bir şey bırakmadığını da söyleyebiliriz. Böylece, yaratıcı güç, insan içtepilerini o ölçüde kurutur ki, hayat kıvılcımını sürdürmek ve kendini kurtarabilmek için, kişisel ego'nun her çeşit kötü nitelikleri, yani kabalık, bencillik, kendini beğenmişlik (auto — erotizm denilen şey) gibi nitelikleri edinmesi gerekir. Sanatçının auto — erotism'i, küçük yaşlarda, kendilerini sevmeyen kimselerin yıkıcı etkilerinden korunmak zorunda kalan gayri meşrû ya da ihmal edilmiş çocukların auto — erotism'ine benzer. Bu çeşit çocuklar, yukarıda sözü geçen amacı gerçekleştirmek için, kötü alışkanlıklar edinir ve daha sonraları, hayatları boyunca çocuksu ve zavallı kalarak, ya da ahlâk ve hukuk yasalarını çiğneyerek kaskatı bir egosantirizme kapılırlar. Sanatçıyı açıklayan şeyin, sanatı değil de kişisel hayatının yetersizlikleri ve çatışmaları olduğunu nasıl ileri sürebiliriz? Bütün bunlar, onun, bir sanatçı olmasından doğan esef edilecek sonuçlardır. O bir sanatçıdır, yani doğduğundan beri, sıradan insanın yapacağından çok daha büyük bir göreve çağrılmış bir kimsedir. Çok miktarda enerjinin belli bir yönde harcanması, hayatın başka bir tarafının kurutulması demektir.

Eserinin kendine sunulmuş olduğunu; kendisiyle birlikte büyüyüp olgunlaşacağını şairin bilmesi ya da sırf düşündüğü için, bu eseri yoktan varetmiş olduğunu sanması arasında önemli bir fark yoktur. Bu konudaki düşüncesi, eserinin, tıpkı bir çocuğun annesini aşması gibi, eserin şairi aşması gerçeğini şu ya da bu biçimde değiştiremez. Yaratıcı sürecin kadınsı bir yanı vardır; ve yaratıcı eser, bilinç dışı de-

rinliklerden, başka bir deyişle, anaların alanından fışkırır. Yaratıcı gücün egemenlik kurduğu her yerde insan hayatı, iş gören iradeye aykırı olarak bilinç dışı tarafından yönetilir ve yoğrulur. Bu durumda, olayları gözlemekle yetinen çaresiz bir gözlemciden başka şey olmayan bilinçli ego, derin akıntılara kapılıp gider. Gelişmekte olan eser, şairin alınyazısı haline girer ve onun psişik gelişmesini belirler. **Faust**'u yaratan Goethe değil, Goethe'yi yaratan **Faust**'tur. Peki, Faust, bir sembolden başka nedir? Bunu söylerken, iyice bilinen bir şeyi gösteren bir sembolü değil, iyice bilinmeyen, dipdiri bir şeyi dile getiren bir anlatımı kastediyorum. Burada söz konusu olan, her Alman ruhunda yaşayan ve Goethe'nin doğmasına yardım ettiği bir şeydir. **Faust**'u ya da «Zaratustra Böyle Dedi» yi bir Almandan başkasının yzabileceğini düşünebilir miyiz? Bu eserlerin ikisi de, Alman ruhunda yansıyan bir şeyin (Jacob Bruckhardt'ın bir zamanlar «ilk imge» dediği şey) yani bir hekim ya da insanlık — öğretmeni imgesi üzerinde durmaktadır. Bilge adamın ya da insanlığın kurtarıcısının temel imgesi, kültür hayatının ortaya çıktığı ilk çağlardan beri, insanlığın bilinçdışında örtülü ve hareketsiz halde durmaktadır. Kargaşalık çağları geldiği ve toplum büyük hatalar işlediği zaman, bu temel imge ortaya çıkar. İnsanlar ne yapacaklarını şaşırdıkları zaman, bir yolgöstericiye, bir öğretmene hatta bir hekime ihtiyaç duyarlar. Bu temel imgelerin sayısı kabarıktır; ama ancak genel bir şaşkınlık düzensizlik belirdiği zaman ortaya çıkarlar. Bilinçli hayat, sahteliğe ve tek — yanlılığa boğulduğu zaman, bu imgeler (içgüdüsel olarak diyebiliriz(harekete geçer ve bireylerin rüyalarında, kâhinlerin ve şairlerin görümlerinde ortaya çıkarak çağın psişik dengesini yeniden kurarlar.

Böylece, şairin eseri, içinde yaşadığı toplumun manevî ihtiyaçlarını gidermek işini üzerine alır ve bundan ötürü, şairin eseri, kendisi için, kişsel alınyazısından çok daha önemlidir. Bunun farkında olup olmamak durumu değiştirmez. Eserinin elinde bir âlet olduğu için, şair bu esere boyuneğmiştir. Bundan ötürü, eserini yorumlamasını istemeyiz şairden. İç Gönlündekini dile getirmekle en iyi işi yapmıştır o; eserin yorumunu başkalarına ve gelecek kuşaklara bırakmalıdır. Büyük bir sanat eseri bir rüyaya benzer; dış bakımdan apaçık gibi göründüğü halde, kendisini hiç bir zaman açıklamaz ve hiç bir zaman besbelli bir anlam taşımaz. Rüya hiç bir zaman, «şunu yapmalısın» ya da «hakikat budur» demez. Rüya, tabiatın bir bitkiyi yetiştirdiği gibi bize bir imge sunar sadece; sonuç çıkarmayı bize bırakır. Bir kimse karabasan (kâbus) görmüşse, bu onun ya çok korktuğuna ya da hiç korkmadığına işarettir; yaşlı bilgeyi rüyasında görürse bu da onun ya çok iyi yetişmiş olduğunu ya da öğretmene ihtiyacı bulunduğunu gösterir. Sanat eserinin sanatçıya etkilediği gibi, bize de etkilemesini sağlarsak, bu iki anlamın da, bir kapıya çıktığını görürüz. Sanat eserinin anlamını kavramamız için, bu eserin bir zaman sanatçıyı şekillendirdiği gibi, bizi de şekillendirmesini sağlamamız gerekir. O zaman, sanatçının ne çeşit bir yaşantı yaşadığını kavrarız. Şairin, yalnızlık çeken ve hatalara düşen bilincin altında bulunan iyileştirici ve kurtarıcı güçlere başvurduğunu; bütün insanlara ortaklaşa ritm sağlayan ve hem duygularını hem de özlemlerini insanlığın tümüne anlatabilmesi imkânını veren hayat kaynağına, yani insanoğluna içten içe ilintili olan hayat kaynağına ulaşmış olduğunu görürüz.

Sanat yaratışının ve sanatın etkinliğinin sırrı, bir **participation mistique** (mistik katılış) haline geri dönüşte aranmalıdır. Bu yaşantıya katılan birey değil insandır ve burada, bireysel insan varlığının başına gelenler değil, sadece insan varlığının başına gelenler önemlidir. Büyük sanat eserleri nesnel ve kişi — dışı oldukları halde, işte sırf bundan ötürü bizi derinden derine etkilemekten de geri kalmazlar. Ve yine bundan ötürü, şairin kişisel hayatının, sanatı bakımından bir temel olduğu değil, ancak sanatını kolaylaştıran ya da onu engelleyen bir şey olduğu söylenebilir. Güzellikten anlamaz bir kimse gibi, iyi bir vatandaş, bir nevrozlu, bir cani gibi yaşayabilir şair. Hayat biçimi, ilgi çekici ya da kaçınılmaz bir şey olabilir ama şairin kendisini açıklamaz.

Ingmar Berkman'ın Oyunu

Tahta Üstüne Resim

Çeviri :
ERAY CANBERK

KİŞİLER :

Genç kız	**Marie**
Jöns	**Oyuncu**
Şövalye	**Lisa**
Büyücü kadın	**Carin**
Demirci	**Anlatan**

ANLATAN — İsveç'in güneyinde, bir köy kilisesinde, duvar tahtası üstüne kapı sundurmasına doğru çizilmiş resimler oyunumun konusu oldu. Resim XIII. yıl tarihini taşıyordu ve o yıllarda bu bölgeyi kırıp geçiren veba salgınından esinlenip çizilmişti. Kimin yaptığı bilinmiyor.

Böylece oyunuma «Tahta Üstüne Resim» adını verdim. Hemen hemen ressamın anlatmak istediği öyküyü izliyor. Öykü, güneş ışıklarının aydınlattığı yeşil bir görünümün bulunduğu kapı sundurmasının küçük penceresi yanında başlıyor, solgun ve yağmurlu bi tan ağarırken akıp giden son olaylarla dört metre daha uzaktaki karanlık köşede sona eriyor. (Gölgelere doğru bir kıpırtı ve sonra siliniyor.)

GENÇ KIZ — Kimsenin buraya girmeye hakkı yoktur.

JONS — Bak sen, özür dilerim, çünkü bizi tanıyamadın.

GENÇ KIZ — Benim için önemi yok, ama bu çizgiyi aşmak yasaktır.

JONS — Kardeşin, baban, kocan ya da efendin gelip bizi buraya niye girdiniz mi der?

GENÇ KIZ — Kardeşim hasta, babam savaştan dönmedi, kocam da üç gün önce öldü

JONS — İçeri gireyim de kardeşin üstüne bir iki söz söyliyeyim. Kardeşin beni ve efendimi tanıyacaktır.

GENÇ KIZ — Hayır, daha fazla ilerlemeyin.

JONS — Endişeni anlıyorum. Ben ve efendim toz toprak içindeyiz, kirli ve hırpani bir görünüşümüz var. Üsteilk atımız bile yok. Ama bizden kimseye kötülük gelmez.

GENÇ KIZ — Bizde veba hastalığı var.

JONS — Ya! ama bu korkunç bir şey. Evet en azından hoş olmayan bir şey... tiksindirici...

GENÇ KIZ — Kimse vebadan kurtulamıyor. Ne bir ilâcı var ne de kaçmak mümkün. Şu duman kokusunu duyuyor musunuz? Bu sabahtan beri ormanın üstünde duruyor.

JONS — Evet, bunları bana anlatınca burnumu yakan birşey olduğunu duydum.

GENÇ KIZ — Bu sabah orda bir büyücü kadını yaktılar, üç yolun birleştiği yerde. Veba onun yüzündenmiş dediler. Zaten şeytanla bir takım ilgilerinin olduğunu açığa vurmuş.

JONS — Ey Tanrım, öyleyse şimdi her şey iyi gidiyor. Her zaman için vebayı ya da öteki afetleri başımıza getiren şu büyücü kadınların şerlerine karşı korunmak gerekiyor.

ŞÖVALYE (uzaklaşmış) — Haydi gel Jons, gevezelik yeter.

GENÇ KIZ — Senin efendinin adı ne?

JONS — Adı Antonius Block, benim efendim olduğu kadar senin de efendin. Kendimizi yılanlara ısırtarak, böceklere sokturarak, vahşi hayvanlara parçalatarak, zındıklara kırdırarak, pirelere yedirerek, şarapla zehirleterek, kadınlarla aldatarak ve ateşlerle çüüterek on yıl süresince Kutsal Toprak'da kaldık. Tüm bunları Tanrının itibarı için yapıldı.

ŞÖVALYE (uzaklaşmış) — Susman için seni kamçılamam mı gerekiyor?

JONS — İşte darılıyorsun, ama hakikatte ben haklıyım. Bizim yaptığımız Haçlı Seferi o kadar hayvancasınaydı ki bu yalnız su katılmamış bir ülkücü kafasında canlandırabilir. Hoşça kal güzel kız, bize anlattıkların için sana verecek bir şeyimiz yok, ama eğer cennete gidersen orada karşılaşınca borcumuzu öderiz.

(Sessizce uzaklaşırlar. Zayıf bir müzik)

GENÇ KIZ — Söz dinlemek, dönmek ve sağlıklı ülkelere inmek zorunda kalacaklar. Bulaşıcı hastalığa yakalananların gözlerini görmediler, ne ellerini ne burunlarını ne de ağızlarının çevresinde köpüklenen kanları gördüler. Hastanın boynunun altındaki yarayı da görmediler, her sabah dünkünden biraz daha büyüyor su ve irin çıkartıyor. Bazılarında bir çocuk başı başı büyüklüğünde oluyor. Vebaya tutulanın bedeni kasılıyor ve yara çevresinde büzülüyor. Bedenin üyeleri deliliğin etkisinden, titreyen ipleri andırıyorlar. Vebalılar yataklarında yarayı koparıp atmak için kendilerini zorluyorla. Kendi ellerini kemiiyorlar, tırnaklarıyla damarlarını yırtıyorlar. Haykırışları bulutları yırtıyor. Sonra yerlerde, yataklarda, çayırlarda yuvarlanıyorlar, sonra düşüyorlar, solukları kesiliyor, gömütlerin, ahırların, çiftliklerin içinde, nehrin kıyısında, ocakların içinde çatlayıp gidiyorlar. İnsanlar bulaşıcı hastalık olan köylerden kaçıyorlar, ülkenin daha yukarılarına doğru çıkıyorlar ve her an için onları bir gölge izliyor, yeri doldurulamaz bir efendinin gölgesi.

(Sessizlik. Duran ayak sesleri.)

JONS — Jons, benim zavallı küçüğüm, orman ne kadar karanlık, güneş daha yeni battı. Kaburga kemiklerimin arasına bir kurbağa oturmuş ve yüreğimi sıkıyor. Eğer bi raz «Denizde balıklar yüzer ve büyük gemiler gider» şarkı söylediysem, ve burada koca koca adamlar sinekler gibi ölüp gidiyorlar. Korkuyor musun Jons? Hayır. Korkmuyor musun benim küçük Jons'um? Evet, eğer midem bomboş olsaydı başıma her an için bir kaza gelebileceğinden pekâlâ korkardım. (Biraz zaman) Sen kimsin, benim güzel kızım? Karanlıktan korkmuyor musun?

BÜYÜCÜ KADIN — Sizinle gelebilir miyim?

JONS — Efendim ve ben dinlenmeye gidiyoruz. Kutsal Toprak'tan geldiğimiz için biraz yorgunuz. Anlıyor musun?

BÜYÜCÜ KADIN — Ben de dinlenmeye gidiyorum.

JONS — Nasıl istersen. Oraya çalıların arasına benimle birlikte geliyor musun?

BÜYÜCÜ KADIN — (Saygısız ve kışkırtıcı) Ne yapmak için?

JONS — Pöh... söz gelişi mersin toplanabilir... çok süreler önce...

BÜYÜCÜ KADIN — Siz benim kim olduğumu bilseniz, beni mersin toplamaya çağırmazdınız, zaten ne de başka bir şey için.

JONS — Kimsin sen, sorarlarsa ne karşılık verirsin?

BÜYÜCÜ KADIN — Ben bu sabah üç yolun birleştiği yerde yaktıkları büyücü kadınım.

JONS — Öyleyse, hakikaten öldüysen burada olmaman gerekirdi.

BÜYÜCÜ KADIN — Öldüğüm muhakkak.

JONS — Şimdi sen bir hayaletsin ve ben de hayaletlere inanmam. Şimdi sen yoksun şimdi oraya oturamazsın, bizi tedirgin edemezsin, efendimin ve benim en azından ölü olmamız ve hayalet olmamız gerekir. Eğer durum böyleyse ben hiç bir şey anlamıyorum. Aklımı kaçırdım öyleyse. Kıyamet gününden önce tek bir söz söyle-

miyeceğim.

BÜYÜCÜ KADIN — Sen ve efendin hüküm infaz edilirken şüphesiz oradaydınız, değil mi?

JONS — Ne yazık ki hayır. Biz o zaman yabancı ülkelerdeydik.

BÜYÜCÜ KADIN — Sabaha karşı bir ara uykuya daldım, ama hemen sonra hapishanenin önündeki kalabalığın gürültüsüyle uyandım. Korkmuştum ve ağlıyordum. Ama boşuna, her şey çoktan karara bağlanmıştı. Pencereye tırmandım ve avluya baktım. İçinde beni götürecekleri araba orada duruyordu. Papaz da oradaydı. Ama celladı göremiyordum. Güneş nerdeyse doğacaktı, gök yüzünde tek bir bulut yoktu, bomboştu gökyüzü. Ben oradaydım ve adamlara bakıyordum. Yüzlerini ayırt etmeye başladım ve sesleri kulaklarımı delip geçiyordu. Uğursuz kuş çığlıklarını andırıyorlardı... Sonra duvara yapışmış ellerine baktım, parmaklarım kırılmış ve kandan kapkara olmuşlardı. Ama eklem yerleri beyazlaşmıştı, bütün gücünü tutuyordum. Sonra seslerini eşittim, kapı açıldı ve duvardan düştüm. Yerdeydim, alnım sası sası kokan yere gelmişti. Eğildiler, beni gövdemden yakaladılar, omuzlarımdan çektiler, boynuma demir bir halka geçirdiler. Üşüyordum, konuşamıyacak, bağıramıyacak, yürüyemiyecek kadar üşüyordum. Beni boynumdan çekiyorlardı, ben onların ardından gitmekten başka bir şey yapamıyordum. Merdivenleri indirirken ve koridoru geçerken beni sürüklüyorlardı. Yere her düşüşümde gömülüyordum. Boynumdan çekiyorlardı, ama öteki gardiyanlar gibi bana dokunmuyorlardı. Saçlarımı kesenler gibi gülmüyorlar ve alay etmiyorlardı. Sessiz ve endişeliydiler. Boynumdaki demir halkadan çekiyorlar ve korkuyorlardı. Biliyorlardı ki O benim ardımdan geliyor ve beni eteğimden tutuyordu.

Nihayet kapılar açıldı ve güneş ışıkları yüzüme çarptı. Güneşde bir çığlık gibiydi ve sabah rüzgarı suratımıza savurduğu kumu bir kenara yığdı. Başımı göğsüme doğru eğik tutmam gereken bir biçimde tersine oturdum arabaya. Araba yolda sarsıldıkça demir halka boynumu sıkıyordu, bağırmıyordum. Izdırap yardımıma geldi, yolun taşları yardımıma geldi, tekerleklerin gıcırtısı bana yardım etti. Ne önde bir şey vardı ne arkada. Gözlerimi kapıyordum, güneş ışıkları göz kapaklarımdan geçerek kırmızı dalgalar halinde beni yakıyordu. Binlerce ayağın gürültüsünü işitiyordum ve yoldan yükselen toz bir duman gibiydi. Çevremdeki insanların soluk aldığını, nabızlarının attığını, gözlerinin büyüdüğünü hissediyordum. Ama hepimiz susuyorduk.

Üç yol kavşağı olan infaz yerine gelince bağlarımı çözdüler ve başımı arkaya doğru sarkıttım. Çamların üstünde, herşeyin üstünde el biçiminde ince bulutların yığını duruyordu. Nihayet dumanın farkına vardım. Duman oradaki geniş çalıçırpı yığınından fışkırıyordu ve herkes öksürmeye başladı. Odunlar ateş aldı. Koskoca bir alev yükseldi. Yüzlerimiz ısındı. O sıra arkamı döndüm. O oradaydı, tam arkamda... Yüzünü bir işaret yapmak için yaydı. Gözleri yuvarlak ve parlakdı. Yanıbaşımda durdu, nefesini yanağımda duyuyordum. Elini kalçama koydu. Sonra çalı yığınına doğru döndüm, yığının ardında insan kalabalığı gözüküyordu. Ve ellerimi yukarı kaldırdım, parmaklarımı uzattım, ayaklarımın ucuna bastım, insan ne kadar uzana bilirse o kadar uzandım ve güldüm... Güldüm, ama bir çocuk güler gibi, ve bağırmaya başladım, haykırışlarımın arasında kelimeler ortaya çıkmaya başladı, akan sel içindeki balıklar gibi, «işte çark ilerlemeye başladı, şimdi kumlar yuvarlanıyor, şimdi gece kuşu bağırıyor, şimdi her şey ileri atılıyor, şimdi ağaç düşüyor, şimdi çark duruyor, şimdi engerek yılanı titriyor, şimdi aziz uçtu, kayboldu, şimdi çark durmuştur, şimdi her yerde sessizlik, şimdi atılım yakındır, şimdi kumlar kurumuştur... şimdi dağlar uluyor, şimdi ırmak esniyor... şimdi... şimdi, buradalar... «Nihayet ağzıma bir sopayla vurdular ve yere düştüm. Sonra beni merdivenin üstüne çaktılar ve ateşin üstüne doğru uzattılar ve ateş bana doğru uçtu ve giysilerimi yakaladı, odun yığınına doğru düşmeden, başım ilk önce, bez bir yığın gibi yaktım. Şimdi şarkı söylüyorlardı, ama artık BEN KORKMUYORDUM, koskoca bedenini benim önümde tutu-

yordu ve derin bir suda yüzüyordum... O oburcasına yuttu ve artık üşümedim...

(Uzun bir süre. Sessizlik. Ayak sesleri.)

DEMİRCİ — Özür dilerim, sizi rahatsız etmiyorum ya, acaba karımı gören oldu mu?

JONS — Hayır, biz bir kediye raslamadık.

DEMİRCİ — Ama berbat bir şey bu!

JONS — Karınızı kayıp mı ettiniz?

DEMİRCİ — Kaçtı, bir oyuncuyla birlikte

JONS — Madem ki bu denli bir beğenisi var, bırakın gitsin ve onun ardında koşarak kendisine önem verdiğinizi belli etmeyin.

DEMİRCİ — Haklısınız, monsieur. Benim düşüncem onları yakalayıp bir güzel dövmekdi.

JONS — Ah! Öyleyse bu bambaşka bir iş!

DEMİRCİ — Zaten o soytarıyı da ıslatacağım.

JONS — Onun gibiler pek çoktur ve hiç bir şey yapmasa bile soytarı olduğu için dövmek gerekir.

DEMİRCİ — Pekala, karım daima sahne sanatıyla ilgilenirdi.

JONS — Bu onun bahtsızlığı oldu öyleyse.

DEMİRCİ — Onun bahtsızlığı, ama benimki değil, çünkü kendisi bahtsızlığın ta kendisi olan biri için bahtsızlığa uğramak söz konusu olamaz, bu düpe düz böyledir. Ya sen, sen evli misin?

JONS — Ben! Yüz kere ve daha da fazla, artık hanımlarımı sayamıyorum, geziye çıkılınca daha kolay oluyor.

DEMİRCİ — Eminim ki bir kadın yüz kadından daha beterdir. En azından, şu zavallı yeryüzünün en zavallı adamlarından daha kötü çarpıldım. Bütün bütün şaşkına dönüyordum.

JONS — Evet, kadınlarla bir cehennem, kadınsız da bir cehennem, en akla yakın olanı söylemek gerekirse, en eylencelisi onları pataklarken alınan zevkdir.

DEMİRCİ — Sızlanma, sade suya tirit, bağırmak ve çocukların kirli yatakları, sivri tırnaklar ve cadalozluk, dalaşma ve kaynana denilen şeytan. Ve hepsinin üstüne, uzun bir günden sonra yatıp uyumak isteyince haydi sana başlar: göz yaşları ve sonu gelmez hıçkırıklar.

JONS ve DEMİRCİ (hep beraber) — Niçin bana nazikce iyi geceler demeden yattın? Niçin bana şarkı söylemedin? Niçin beni eskisi gibi sevmiyorsun? Niçin yeni gömleğime bakmadın, yalnızca sırtını döndün ve horlamaya başladın?

JONS — Evet, öyle!

DEMİRCİ — Evet, öyle! Nihayet soytarı güzel kokular çıkararak geldi. Senin nasıl bağırsak doluysa karnın o da riyakarlık doludur. Ve şu lir denilen şeytanı çalıyor, ağlıyor, gülüyor o mavi gözleri ve pembe yanaklarıyla. Evin içinde gidip geliyor, mart ayında bir kedi gibi kıçı havada fır dönerek dolaşıyor ve işte ben boynuzlarımla kilisenin küçük kapısından başımı eğmeden içeri giremiyorum.

JONS — Ve sonra onlar kirişi kırıyorlar.

DEMİRCİ — Onları kelpetenle bükeceğim, çekiçle göğüslerine vuracağım, tokmakla kafacıklarını okşuyacağım (Ağlar).

JONS — Kim dokundu sana? Ağlıyor musun?

DEMİRCİ — Evet, demirciye bak! Burnunu çeke çeke ağlıyor, suda boğulan küçük bir kedi gibi içini çekiyor.

JONS — Haydi ordan, ben hiç bir şey anlamıyorum artık, gerçek bir cadalozdan kurtuluyorsun.

DEMİRCİ — Anlamıyorsun.

JONS — Ha... senin tedirgin eden vicdanın.

DEMİRCİ — Bu da geçebilir.

JONS — Yok yok, sen adam değilsin, sahiden değilsin.

DEMİRCİ — İhtimal ben onu seviyorum.

JONS — Bak bak! İhtimal sen onu seviyormuşsun! Aşk, tutkudan apayrı bir kelimedir, tutkudan daha fazla, tutkudan daha fazla, koskoca bir hileden daha fazla, aldatmacadan, yalandan, tek kelimeyle yalandan daha fazla. Aşk vebadan da daha karadır, aşkdan hala ölüyorlarsa, bu berbat iş birşeyler oluyor demektir. Aşk geçer, hemen hemen her zaman geçer, ama aşkdan ölen aptalların çağı bir türlü geçmez, aşk bir nezle kadar bulaşıcıdır, kanını, kuvvetini, egemenliğini, eğer varsa kendine güvenini alır götürür. Aşk insanı yoran bir yüz buruşturmadır ve sonunda insanı esnetir. Eğer yeryüzünde herşey kusurluysa, aşk yarım kalmış mükemmeliğiyle tek kusursuz şeydir.

DEMİRCİ — Sen mutlu biri olmalısın, iyi işleyen bir çene ve üstelik saçma sapan sözlerine inandırma yeteneğin var.

JONS — Aziz dostum, birbirimize anlattığımız peri masallarının çoğunluğunu yaşadığımı, işittiğimi ve okuduğumu size hatırlatmama izin verin. Evet, Tanrı, melekler, Hazreti İsa ve Saint — Esprit üstüne, insanı hiç çoşturmayan, ayakta uyutan öyküleri yuttum.

DEMİRCİ — Sakının, orman karanlık ve gece yaklaşıyor, söylediklerinizden sakının.

JONS — İşte benim İncilim. Küçük karnım benim dünyamdır, kafam ahretim, ellerim de iki parlayan güneş. Bacaklarım zamanın cehennemlik iki sarkacı ve kirli ayaklarım felsefemin iki kusursuz çıkış noktasıdır. Benim dünyam, bir «Jons'un dünyası» dır, bütün öteki dünyalar gibi bir dünya, benden başka herkes için olumsuz, herkes için gülünç, benim için de, tanrı düzeni için uyumsuz ve cehennem için ilgisiz, bütün bunlar esnemeye değer, tek ayrıntı daha tatlı olmasında.

DEMİRCİ — Ay... İşte yine aklıma geldi.

JONS — Nen var?

DEMİRCİ — Karımı düşünüyorum, biliyorsun, ne kadar güzeldi... O kadar güzeldi ki lir olmadan kendisini tanımlayamam.

JONS — Tıpkı soytarı gibi, o da öyle yapmıştı.

DEMİRCİ — Gülüşü hayat — s uyu gibiydi, gözleri yaban mersini gibiydi, kaba etleri tatlı armut gibiydi. Evet, kadın bütünüyle bir çilek fidanıdır. Gözlerimin önünde nefis hıyarı andıran kollarıyla canlanıyor.

JONS — Hayda! Sen çok kötü bir ozansın, açken bile... ve bahçıvanlık üstüne bilgin canımı sıktı.

ŞÖVALYE (uzaktan) — Haydi yola!...

DEMİRCİ — Yolun sonuna kadar sizinle gelebilir miyim?

JONS — Sulu sulu ağlaman bittiyse evet, yoksa hayır. Büyücü kadın da orada. Ne topluluk!

(İlerlerler. Müzik)

DEMİRCİ — İşte ay doğuyor.

JONS — Haydi yolumuzu daha iyi göreceğiz.

BÜYÜCÜ KADIN — Ben ayı sevmem.

(Müzik durur)

DEMİRCİ — Bu gece ağaçlar kıpırtısız duruyor!

JONS — Rüzgâr esmiyor da ondan.

DEMİRCİ — Hiç kıpırdamıyorlar demek istedim.

JONS — Oooo!... bu da ne?

BÜYÜCÜ KADIN — Yolun üstünden uçan ve yüzümüze değen yarasalar.

DEMİRCİ — Tam bir sessizlik var. Eğer bir tilki uluması işitilmezse!

JONS — Ya da bir baykuş!

DEMİRCİ — Ya da bir köpek uluması.

JONS — Ya da onun sesinden başka bir insan sesi.

BÜYÜCÜ KADIN — Ay ışığı insanın gözlerini yakıyor, ancak ortalığı görebiliyor insan.

JONS — Mehtapda kalmak tehlikelidir. Bilmiyor musunuz?

(Sessizce yürürler.)

MARİE — Sınıra çıkan yolu bana gösterecek biri var mı? Keçi yolundan başka bir şey değil, galiba yolumu şaşırdım.

JONS — Eğer bizim ardımızdan gelirsen vebayı bulursun, eğer veba daha önce seni bulmazsa.

MARİE — Doğrusu bu ya benim de korktuğum şey veba. Küçük çocuğumu beşiğinden alıp yollara düştüm ve sabahtan beri yürüyorum bir tek canlıya raslamadım. Kimsede biraz ekmek var mı?

JONS — İşte son azıktan bir parça. Eğer onu geveleyebilirsen benden daha da kuvvetlisin demektir. İki dişimin olduğu bir hakikat!

MARİE — Teşekkür ederim!

DEMİRCİ — Herkes dikkat etsin, zaman geldi. Benim en tatlı can yoldaşıma sarılmış duran soytarı değilse ağaç kütüklerinin ardında kimi görüyorum. Yerlerinizi alın, lütfen, bayanlar baylar, çünkü birazdan bir hüküm infaz edilecek. İyi akşamlar benim sevgili karıcığım, görüyorum ki yanında manşonlu küçük köpeğinle bir akşam gezintisi yapıyorsun... Bu etrafınızda dolanıp duran şeye ne ad takdınız, şurda, solda?

OYUNCU — Sevgilime söz atan sen misin pis demirci? Benim Cunégonde'uma...

DEMİRCİ — Onun adı Lisa. Lisa, Lisa, deli ya da domuz Lisa, yılan Lisa, orospu Lisa, hoppa, sadakatsiz, pis Lisa, gösterişci Lisa, senin bulacağın en büyük edepsizlik ve en pis niteliklerin hepsi.

OYUNCU — Seni yedi uyuz köpek piçi seni, senin bitli giysilerinin içinde ben olsaydım, soluğumdan, hareketlerimden, sesimden, kısacası, hemen bir hale yola koyacağım dış görünüşümden utanç duyardım.

DEMİRCİ — Ya ben, senin o küçük gaganı öyle bir koparış koparırım ki bir daha ne yamyamlara ne de başka putatapıcılara soytarılık yapamazsın.

OYUNCU — Ya ben, sana öylesine bir tekme atarım ki bağırsakların kulaklarından dışarı fırlar.

LİSA — Bana bakın baylar! Şu zavallı umutsuz kadına bakın! Ve sonra bu adamları dinleyin! Oyuncuya bakın! Özellikle sesini dinleyin!

OYUNCU — Sesim! Ah evet, sesim, benim ses aracım!

LİSA — Evet senin hakikaten bir sesin var, hatta ayağında nasırın bile var. Ama bu senin insan olduğun anlamına gelmez.

JONS — Bu bir soytarı. Oyuncuyu bir temiz döverek bu çatışmayı bitirelim diyorum.

LİSA — Baylar, beni anlayın. Gelip kulağıma güzel sözler fısıldadığı zaman, tüm bunların ezberinde olan sözler olduğunu bilmiyordum. Beni ilk kucakladığı zaman bunu titiz tiyatro müdürü ya da tozlu bir ayna karşısında bir çok kereler yaptığı şüphesi yoktu içimde. Sakalı bana hafifçe değerken bunun bir takma sakal olduğunu bilmiyordum, gülümsemesi ağzının sonuna doğru gittikçe bozulan bir takma diş sırasından başka bir şey değildi, kokularını bir yerden aşırmıştı, şarkılarını bir başkasından araklamıştı, hareketleri de başkalarında görmeydi. Baylar! Oyuncunun biz ötekiler gibi bir insancıl yaratık olduğu hakikaten söylenebilir mi?

OYUNCU — Eğer kendi sözde hakikatim için bir savunma söylevi vereceğime inanıyorsanız fena aldanıyorsunuz. Ben tiyatrosuz bir oyuncu, ipsiz bir kukla, şiirsiz bir ozan, aşksız bir aşığım, bitler bile üstümde durmak istemiyorlar. Pekala bayım, küçük tahta kılıcımı atıyorum, kendimi savunmak istemiyorum.

DEMİRCİ — Ama benimle döğüşmen gerekir, yoksa seni ıslatamam. En azından beni kışkırtman gerekir ki az önceki kadar hiddetleneyim.

OYUNCU — Bakın, hançerimi alıyorum ve göğsüme dayıyorum, yalnızca biraz

itseniz yeter ve benim şu yok olan varlığım çarçabuk katı ve yadsınamaz gerçeğe dönüsecek: yani cesedin mutlak hakikati;

LİSA — Bir şey yap, böyle kaskatı durma, bu adam senin için olduğu kadar kendi için de bir utançdır. Git, çabuk şu yoksulluğunun sonunu getir. Bunu yapman için sana yalvarıyor... (Durur) Ne oldu?... İstemiyor musun?... Öyleyse ben kendi elimle bitireceğim bu işi. (Kadın hançeri iter)

OYUNCU — (Büyük bir ölüm sahnesi canlandırır) Ay, yetişir (Durur) Ölüyorum.

JONS — Gidelim, ben kendimi iyi bulmuyorum.

DEMİRCİ — Olmayacak bir şey yendi herhalde.

JONS — Hayır hiç öyle bir şey yenmedi.

(Uzaklaşırlar. Oyuncu kalkar ve kimsenin kendisini görmediğine emin olmak için etrafına bakar. Durumunu ve hançeri gözden geçirir. Oyuncuya kendi için özel bir gösterisi var).

OYUNCU — Gittiler mi? Evet gittiler! İyi öyleyse, kalkabilirim. Hançerim nerde? İşte, utanarak söylemem gerekiyor ama ne yapayım, hançer bir tiyatro hançeri ve ben de sahiden ölmedim. Aynı zamanda, benim öldüğüme inandıklarını sandım. Şimdi buradayım, utanıyorum ve beni seyredenlerin çoktan çekip gittiklerini görerek böbürleniyorum. Şimdi böylecene kaldım, utanmış ve böbürlenmiş olmanın verdiği iğrenç bir durum. Ama aynı zamanda kendimden, iğrenilmiş, utanmış ve böbürlenmiş bir adam olarak da memnunum... Ama utanan ve böbürlenen bir insandan memnun olmak da çalım satmaya değer. Ama şimdi sattığım çalımı düşünmeye başlarsam başıma ağrılar girecek. Gülünç bir şey aynı zamanda, başında bir ağrı ve karanlık ormanın orta yerinde kala kalmak, çünkü şu oldu ki kendimden memnun olmayı, iğrenmeyi, utanmayı ve böbürlenmeyi çalım satarak göstermeye çalışıyorum!... (Birden döner) İmdat! Sen kimsin? Buraya ne yapmaya geldin?

GENÇ KIZ — Çok sert ve siyah bir senyör tarafından seni aramak için buraya gönderildim. Senin lirinin eşliğine ihtiyacı var. Sınırı belirten taşın yanında bu akşam oynanacak oyunu yöneteceksin.

OYUNCU — Zamanım yok.

GENÇ KIZ — Çok sert senyör senin bu karşılığı vereceğini önceden kestirdi, yalan söylüyorsun.

OYUNCU — Benim bir gösterim var.

GENÇ KIZ — Başka güne kalsın.

OYUNCU — Ama anlaşmam...

GENÇ KIZ — İptal edildi.

OYUNCU — Çocuklarım, karım...

GENÇ KIZ — Sen yokken daha iyi yaşıyorlar.

OYUNCU — Kaçmak için hiç bir fırsat yok mu?

GENÇ KIZ — Yok.

OYUNCU — Saklanacak bir yer? Kural dışı bir şey?

GENÇ KIZ — Hayır hiç bir şey yok kural dışı.

OYUNCU — Bu mutlak çok sert bir senyör olmalı!

GENÇ KIZ — Evet bu çok sert bir senyördür.

OYUNCU — Haydi öyleyse onu kızdırmadan gidelim.

GENÇ KIZ — Niye içini çektin.

OYUNCU — Yalnızca içimi çektim, o kadar. Yasak mı?

(Rüzgâr Müzik)

ANLATAN — Yolcular çok yorgundurlar. Oramnın ortasında bir boşluğa varırlar, orada yosunlara batarlar. Sessizdirler ve soluklarını, nabızlarının atışını ve ser-

vileri sallayan rüzgârı dinlerler. Marie çocuğuyla birlikte bir köşede oturmaktadır. Artık ölgün ve kımıltısız durmayan, yanar — döner gibi parlayan mehtaba bakmaktadır.

MARİE — Bir sabah, Meryem ana su çekmek için kuyunun başına gitti. Kuyuda kertenkeleler oradan oraya girip çıkıyorlardı. Bazı aydınlığa çıkıyorlardı, bazı karanlığa dalıyorlardı. Kuyunun ağzından aşağı eğildi ve suyun karanlık aynasına baktı. Yüzü zayıflayıp inceldi ve gözleri büyüdü. Güneşi yakıcı sıcağı altında bu sabah, çocuğu taşımak ağır geliyordu, bunun için biraz ağladı ve göz yaşları bir bir kuyunun suyuna damladı. Çarçabuk geçti ağlaması, gözyaşları dindiği zaman kendini biraz açılmış, hatta neşelenmiş buldu, kovayla suyunu taşıdı. Güneş soğuk derelerin üstünde parıldıyordu, kovadan saçılan bazı su damlaları kırmızı entarisini ve çıplak ayaklarını ıslatıyordu. Yanaklarını yakan tuzlu gözyaşlarını sildi ve soğuk sudan içti. Çukurlaştırdığı avuçlarının içinden içiyordu suyu, karnındaki çocuk kıpırdadı ve yapayalnızlığı içinde kahkahayla güldü Meryem Ana. Sonra doğruldu, elleri vücuduna sıkı sıkı sarılmış, adaleli ve yanık kollarıyla testiyi kaldırdı. Sonra dülgerin evine doğru giden meyile doğru bir iki adım attı. Sabahın yakıcı sıcağı altında yürüyordu ama ayağında dans edenlerin duyduğu hafiflik vardı. Yoldan köpeklerin havlamaları ve sürülerini serin zeytinliklere ve dağlara doğru götüren çobanların sesleri geliyordu.

Meryem ana ve Marie üstüne olsun bu şarkım.

(Yeniden rüzgâr çıkar, ama ağır, uzun ve korkunç bir soluk gibi. Şeytani ışık yavaş yavaş, kurşunileşen bir sabah ışığıyla kaybolmaya başlar. Garin soldan girer.

Onlara ayağa kalkma kuvvetini veren belki Marie'nin söylediği şarkıdır, belki de gök yüzüne bakarak birbirlerine sokulmalarını sağlayan rüzgârdır. Ama, Marie yine oturmakta ve çocuğunu kucağında sallamaktadır.)

JONS — Nerede olduğumuzu dosdoğru söyliyecek var mı aramızda?

CARİN — Sınır taşına, yola koyulduğunuz noktaya geldiniz. Döndünüz dolaştınız hep çember biçiminde ve şimdi titireye titreye sabahı bekliyorsunuz. Rüzgâr esmeye başladı, sabahın alaca karanlığında kurşunileşen ufukda yığılmaya başladı bulutlar.

ŞÖVALYE — Sen kimsin?

CARİN — Ben şövalye Antonius Block'un karısıyım. Veba salgını yüzünden şatodan uzaklaştım. Sona kalanlar arasındaydım... Şimdi de beni tanımadın mı?

ŞÖVALYE — Peki, burada ne yapıyorsun?

CARİN — Aşağıdaki ateşi görüyor musun? Müziği işitiyor musun? Onlar ülkeyi bir baştan bir başa kuşatacak olan yüksek duvarı kuracak olan öteki ülkenin askerleridir. Her taraf asker dolu, vebaya tutulmuş ülkeden hiç kimse giremiyor. Beklemekten başka yapacak bir şeyimiz yok.

ŞÖVALYE — Neyi bekliyorsunuz?

CARİN — Hiç bir şeyi. Vebayı. Zavallı Antonius Block, benim sevgili kocacığım, beni tanıdın mı? Karşımdakinin sen olduğunu biliyorum. Çok önceleri sefere giden genç çocuğu gözlerinin ve yüzünün arkasında görür gibi oluyorum. Ne garip bir şeydi şu haçlı seferi, değil mi? Çok sayıda putatapıcı öldürdünüz, yiğitler gibi döğüştünüz, bir çok kılıç ve mızrak kırdınız, değil mi? İsa Peygamberin Gömütü önünde dua ettiniz ve bir çok kadının ırzına geçtiniz...

ŞÖVALYE — Evet, biraz yorgunum.

CARİN — Üşüyor musun? Atkımı ister misin? Hayır mı?

JONS — «Denizde balıklar yüzer ve büyük gemiler gider.»

CARİN — Susun! İşitmiyor musunuz?

JONS — Neyi işitmek?

CARİN — Şimdi horozlar ötüyor bir başka ülkede, orada güneş çayırları aydınlatıyor. Şimdi ateşler sönüyor. Şimdi rüzgâr diniyor. Ve şimdi yağmur tatlı tatlı, sessiz sessiz yağmaya başlıyor. Şimdi biz burada birbirimize sokulmuş, bize yaklaş-

makta olanı bekliyoruz. Kuvvetli bir adam, bir şövalye, yüksek sınıftan bir senyördür o. Ardında, bir genç kız ve sırtında liri olan bir soytarı da var. Ve bize doğru geliyorlar, Yağmurun ve sabahın sessizliği içinden bize doğru.

(Uzun bir sessizlik...)

JONS — Gün aydın, büyük senyör. Burada toplandık ve sizi bekliyoruz. Adım Jons, yaşam denilen sonsuz gezinti sırasında fena sayılmayacak gevezelikleri olan adam. Şurada, şapkasının altında korkunç ve ateşli bir düşünce kalabalığını taşıyan zayıf ve perişan şövalye duruyor.

CARIN — Ben şövalyenin karısıyım. Şurada küçük bir büyücü kadın var. Şeytanla alay ettiğini söylerler. Bu inancı için yaktılar onu ve sanıyorum ki şimdi umduğunu bulamadı.

DEMİRCİ — Ben mesleğimin erbabı bir demirciyim, oldukça ustayımdır, işin doğrusu. Karım Lisa, işte, —selamla Senyörü Lisa— kendisiyle yaşamak zaman zaman güçdür, arada sırada kendisiyle dalaşırız ev işlerinin çokluğu yüzünden değil ama.

LİSA — Bütün bunlar soytarının yüzünden, kendinden sorabilirsiniz, işte orada.

DEMİRCİ — Sen sus Lisa. Burada oturan kadının adı Marie'dir. Gece gündüz vebadan kurtulmak için koştu durdu, kendinden çok çocuğu için herhalde. Şimdi, sakin sakin bekliyor.

ŞÖVALYE — Yeri doldurulmaz Senyör, beni dinlemek ister misiniz? Her sabah ve her gece ellerimi Azizler ve Tanrıya doğru uzatıyorum. Durmadan, beni dinlesinler diye Azizlerin kulağına haykırıyorum. Bazı kez mutlak bir kesinlikle sarsılıyorum. Bazı, ruhun kaskatı duygusuzluk sisleri arasındayken, Tanrının varlığı devasa bir saatin tik takları gibi beni bulup yakalıyor. Birden, notası olmayan ama sayısız seslerin bir araya gelerek bestelediği bir müzik içimdeki boşluğu dolduruyor. Sonunda karanlıklarımın içinden haykırıyorum, bu haykırış bir fısıltıdır. «Senin adın için Tanrım, senin adın için. Senin adın için yaşıyorum.» Sonra yine bağırıyorum karanlıkta. Sonra damarlarımın taşıdığı bir korku sarıyor içimi... Sanki birisi üflemiş gibi kesinlik sönüyor. Devasa saat susuyor, karanlık onun yerine vurmaya başlıyor, boynumu sıkıyor. Boğazımı sarıyor. Nihayet, lanet karnımdan, saçlarımdan ve kısık sesli uğursuz kuşları, kaygan küçük yılanları, tuzağa düşmüş vahşi hayvanları andıran gözlerimden fışkırmaya başlıyor.

Sonra karanlıklarım kana bulanıyor, sonra yaralar irin toplamaya başlıyor.

Jons — Büyük Senyöre sunmam gereken bütün saygılarımla rica ediyorum, kes şu haykırışlarını artık. Senin içinde olduğun —bizim de aptal ve küçük gezegenler gibi içinde dolaştığımız şu karanlığı— anlatacağın dertlerini dinliyecek tek bir kişinin olmadığı, senin dertlerini dindirecek bir tek kişinin olmadığı şu karanlıklardan kurtul. Göz yaşlarını sil ve kayıtsızlığa bırak kendini. Seni metafizik sıkıntılardan kurtaracak olan bir ot verebilirdim sana. Şimdi öyleme geliyor ki bir hayli geç kaldık. Son dakikalarında bile gözlerini sağa sola çevirmek ve ayak parmaklarını oynatmak utkusundan kendini yoksun bırakma.

(Kendisi öyle yapar, tadına doyamamış gibi.)

CARİN — Susun! Susun!

JONS — Sustum ama içim hiç istemiyor. Hemen şimdi, eskiden pek utangaç değildim, bunu söyliyebilirim, ama şimdi duramayıp patlıyorsam, elimde değil ne yapayım... Büyük Senyöre sunmam gereken bütün saygılarımla.

CARİN — Susun. Şimdi soytarı lirini akord ediyor. Büyük Senyör bizi dans etmeye çağırıyor. El ele tutuşup uzun bir sıra biçiminde dans etmemizi istiyor. Başta büyük Senyör yürüyecek, müzikci en arkada, ağaran günü bırakıp gidiyoruz, karanlık ülkelere doğru yürüyoruz, yağmur yüzümüzü yıkayana dek... (Fısıldar) Dans etmeye hazırlanın, çocuklarım. Büyük Senyörün sabırsızlanması pek kolaydır, müzik neredeyse başlar...

(Susar, Boruların sesi, hepsi birden törensel bir dansa başlarlar).

Mehmet Seyda'ya Sorular

DERGİ

— Kimi yazarlar, Bir Açıdan adı ile yayımladığımız kitabındaki sanatçıların, kendi yaşantıları içinde durumları ve sanatlarındaki özellikleri inceleyen yazılarını senin yetişme oluşumuna bakarak yetersiz bulduklarını ileri sürdüler. Kitabındaki yazıları hazırlamadan önce kendinde ne gibi yeterlikler görerek bu işi göze alabildin, açıklar mısın?

— Ben, Bir Açıdan'da adı geçen yazarları her bakımdan incelediğim savında ve kanısında değilim. Zaten daha kitabın başında «bunlar benim kendi oluşum düzeyimde şu ya da bu biçimde köşebaşını tutmuş yazarlardır. Hatta bugün Faulkner dururken Hemingway'den söz açılabilir mi?» diye sorulabileceğini belirtmiştim. Benim işim aslında hikâye ve roman yazmaktır. Ama bu hikâye ve romanları yazma isteğinin kaynaklarını açıklamak, bunları kendimce değerlendirmek sanıldığı anlama gelmez. Kaldı ki, ben kendi payıma bunu her yazarın yapmasını isterim. Böylece birçok yargılardan ve değerlendirmelerden genel bir yargı ve değerlendiriliş doğabilir.

— Son olarak yayımladığın «Zonguldak Hikayeleri» ve «Baş Göz Etme Zamanı» adlı kitaplarındaki hikayelerin getirdiği anlayışla, bugünkü hikâye anlayışın arasında ayrımlar varmı?

— Bence temelde hiçbir ayrım yok. Yalnız yıllar bana bir şey katıyorsa teknik bakımdan bir değişim göze ilişebilir. Ama insan'a ve onun sorunlarına bakış açım kökten değişmediğine göre ben bunu karşımdakilere kelimenin gerçek anlamı ile «en vurucu yolda» denemeye bugün de çalışmaktayım. Hikayelerimin kimi diline, kimi yazılış tarihinde bakıyor. diyeceğim iki şey var 1936 yılında Yücel dergisinde yayımlanan ilk hikayemde de bugünkü dili aşağı yukarı kullanmıştım. Böylece dil yönünden yeni akıma ayak uydurma değil, belki de onu ilk değerlendirenler arasında gözükmüşümdür. Tarihlere gelince: gerek hikayeler, gerek romanlar kitap durumuna girmedikçe elimde durmadan değişikliğe uğruyor. On kez yeniden yazdığım hikayeler olmuştur. Ayrıca şunu da belirteyim ki hepimiz birbirimiz üzerinde eksik ve yanlış incelemeler sonuca yargılar vermenin alışkanlığı içindeyiz.

— Bu son tümcenin nedeni eleştirmenler mi?

— Açık konuşmak gerekirse eleştirmenlerin her biri yerici olmaktan çok hikaye ve romanları övücü yargılarda bulundular. Benim asıl yakınmam benim gibi bir hikaye ve roman yazarı olan kişilerdendir.

— Bugüne değin yayımlaman kitapların dışında hazır yapıtların var mı?

— Var. 1937 yılından beri daha önce de söylediğim gibi yaza — boza bugüne getirdiğim İncir Çekirdeği adlı romandan başka elinde daha On cildi dolduracak hikâye ve roman stoku var.

— 1958 de Cumhuriyet gazetesinin açtığı roman yarışmasına katılırken — sonradan üçüncü ilan edilen — Ne Ekersen adlı yapıtını bu saydıkların arasından seçerken hangi düşünceler ön oldu?

— İyi bir noktaya değindin. Bu romanı biraz da sıkışık durumda olduğum için bir buçuk ayda hemen hazırlayıp gazeteye gönderdim. Ve oturup beklemeye koyuldum. Kişinin kendini anlaması için güzel bir Sınama taşı idi bu...

— Bu yıl bizim sanatçılarımızdan hikâye ve roman olarak hangi kitapları okudun?

— Feyyaz Kayacan'ın, Demir Özlü'nün, Adnan Yalçıner'in yapıtlarını ilk okuduklarım arasında sayabilirim. Susuz Yazı okumuş ve Tarık Dursun Kakıç'ın kimi

İP

İp tertemiz biraz kurusun
topladığın kadar maviyi as üstüne
şöyle az yürüsen her şey kolay
alıp sekizinci mavnayı yitecekler

yakına getir daha yakına
ötekinden büyük üç düğüm at
çıkar kunduraları kenarda dursun
irice biri sakın şaşırma biri mor

bak ne güzel şu kitap okunmuş
al en küçüğünü iyice bağla
inanma ağlayanlar olacak kuru suratlarında
sen ne göz yaşları gördün

bak ne güzel
içilmiş bir sigara
koparmadan gitmişler gelinciği unutup
unutmuşlar al iskemleyi işte

bırak topladığın mavileri tükensin
bırak şimdi o bulutu
ne güzel bak yaşanmış bir şey var
sevgilerle ufacık tefecik yarım kalmış

okşa ipi bak ne güzel tertemiz
akçıl bir kumru sakin meydanlarda şimdi
bak incecik gelinciği bir kenarda unutmuşlar
bak ip senin yalnız senin bak
bak iskemle
itiver

KÂMRAN YÜCE

kitaplarında olduğu gibi, Necati Cumalı'nın da eylemi ön plana geçirmek suretiyle sinemaya yöneldiğini düşünmüştüm.

— Şimdi filmi gördün mü?

— Gördüm kendi olanaklarımız içinde, hatta bunları zorlıyarak seyirci önüne getirilmiş bir kurdela... ancak içinde henüz endüstrileşmemiş sinemacılığımızın eksiklerini de taşıyordu. Konu olarak da sanımca yanlış bir temele dayanmıştı.

— Senin bundan sonraki çalışmaların içinde sinemaya bir yöneliş olacak mı?

— Sanmıyorum. Çünkü yalnız eylemde değil, gerçekçi çözümlemelerde de durmak gerektiğine inanıyorum. Bu ise sinemaya uygun aksionu zayıflatan bir öğedir.

— Sana da sorayım: Türk devrim tarihinin oluşumu içinde sanatçının yeri ve önemi su götürmez. Böyle olduğu halde örgütlenmekde hâlâ bir başarı gösterememiş olması sence nedendir?

— Bence bir toplum kargaşasının içindeyiz. Böyle bir ortamda siyasal hareketler için hiç kimse kendi yerinde değil. Yani işin çekirdeğini verecek örgütlenme yeterli ilgiyi henüz toplıyamıyor.

Yeni İstanbul'a Güzelleme

Ben bilmem, eskiler söylediler
kuşdili çayırında, bir yerlerde
şapka devriminden beri başı açık gezen
galiba kâlp krizinden
eli yüzü yerinde, müsahabeti tatlı
yâr-ı kafadar
bay karagöz ölmüş
tanrı uzun ömür versin size

Saray'dan kalma son mendile gelince
atmış yıllık yaz nezlesinden ötürü
geçenlerde bir gece
Dilrûba hanım takma dişlerinin kanattığı
diş etlerini silip atmış denize

İstanbul acıdı eski ağızlara
salacak sularında tanımadık balıklar
kalın kabuklu dev hayvanlar gibi
şirket-i hayriye vapurları yerine
benzin tankerleri

Saydâbad'ın çok padişahlı eski bahçelerinde
bol rujlu kadın gülmeleri
söylemesi ayıp, edep yerlerinde
Seyhan ovası ırgatlarının kanında bitlenmiş
tombul ve kıllı erkek elleri

lağımların ağızlarından
türeyip gelen koca fareler
eski şemâileri efendim sonra
acem aşirân faslını filân yiyip bitirdiler

bu nylon kürdanlar da
üstelik günümüzün bulgusu

afiyet olsun tok midelere
şimdi dertlerimiz bir başka
büyük, canlı bir istakoz mesâla
önce insancıl yönden incelendi,
sonra iktisadi filân derken
adamakıllı bir sorun oldu
söğütlerin denize kadınlaştığı inceden
kelebek boyun bağlı garsonlarıyla
bir boğaz kahvesinde

ya ne diyelim koca şehire
uygarlığın milyonlara bölündüğü yerde
aç insanların ağız kokusu
'burası Zeytinburnu
Naciye ninenin kondusu

hoş geldin sivrisinek bulutu
ince tahtalar
evcil bahçelerde;
yaban gülleri..

Babür KUZUCU

ATATÜRK SOSYALİST DEĞİL MİDİR?

Şükran KURDAKUL

Geçen yazımızda Atatürk'ün yetiştiği çağ içindeki toplumsal olayları gözden geçirerek, belgelerin ışığı altında 1908 — 1918 döneminin özelliklerini incelemeye çalıştık. Vardığımız sonuç, yabancı sermaye ile sınırsız bir işbirliği yapan İttihat ve Terakki iktidarın giderek siyasal gücünün de yabancıların amaç ve isteklerine göre biçimlendiğini saptamak oldu. Buna karşın, Osmanlı Sosyalist fırkasının ve işçi birliklerinin hem ekonomi, hem siyasal alanda bağımsızlık ülküsü taşıyan kuruluşlar olduğunu gördük. Namık Kemal ve arkadaşlarında 1789 ihtilâlinin düşünsel yapısını yaratan yazarlar yolu ile ulus olma bilincinin yeni bir kavram olarak göründüğü ne kadar yanlış değilse 1848 den sonraki akımların da son Osmanlı aydınlarını etkilediğini savunmak o kadar yanlış değildir. Ulus olma bilinci dediğimiz uyanış Osmanlı toplumunda göstermiştir verilerini. Dil, hukuk, eğitim batı uygarlığına geçişi zorunla gören aydınların yeni yöntemler açısından baktığı kurumlardır.

Diyelim özgürlük kavramı soyut bir anlam taşımaz artık. Tevfik Fikret'in anladığı özgürlükle iktidarın belli bir sınıfa tanımak istediği özgürlük anlayışı arasında kökten ayrımlar oluşu rastlantı değildir. Ulus olma bilinci dediğimiz uyanış, hâkim sınıfların bir yerde yaratıp, bir yerde durdurabileceği yapay bir durum değiştirme olarak tanımlanamıyacağı için Fikret'in:

Çiğnendi yazık gene milletin ümidi bülendi
Kanun diye, kanun diye, kanun tepelendi.

lendi.

mısraları yalnz bir protesto niteliği taşımaz. Varılan toplumsal aşamadan haber verir. Duruk Osmanlı toplumunun dayandığı temel ilkelere, yarının bugüne benzeyeceği anlayışına başkaldırmaktır bu. Nitekim daha önce Namık Kemal de :

Değişmez fen mi vardır, mustakar eşya mı kalmıştır?

düşünüşü ile Osmanlı felsefesini temelinden yadsıyarak, tarihsel bir aşamanın, bu anlayış değişiminin öncülüğünü yaratır.

Sayın Dç. Haydar Kazgan, Tanzimat'dan sonraki bu değişimi bir değer ölçüsü olarak almadığı için Sovyet ihtilâlinin dayandığı öğreti ile, Anadolu ihtilâlinin dayandığı öğretiyi gerçeğe uygun olarak çözümleyememiştir. Sayın yazar diyor ki :

«İstiklâl Savaşı süresince emperyalizme karşı savaşmak bir fikir hareketi olarak el ealınırsa görülür ki, burada hâkim olan fikir yabancı sermaye ve bu sermayenin ardında ve önünde olan milletlerle savaşmağa münhasır kalmaktadır. Sömürülen milletler, sömürücülere karşı koyacak ve bu yolda kazanılacak zafer sömürmenin sonunu ilân edecektir, fikri aslında İstiklâl Savaşında Rusya'dan gelen ve arkası olan fikirler olarak kabul edilmek lâzımdır.»

Emperyalizme ve kapitalizme karşı savaşmak düşünüsü Sayın Kazgan'ın sandığı gibi Rusya'dan gelmemiştir. Okuyalım; 1869 da Hürriyet gazetesinde Ziya Paşa yazıyor :

«Dahilî ticaretimiz bütün Avrupalıların eline geçti ve dahili mallar revaçtan kalıp Avrupa malları itibar buldu. Mamulâtı mülkiyemize indiras geldi: Tüccarımız iflasa çıktı. Ol mamulât ile müteayyiş olan Sanayi erbabı perişan oldu. Tedavül eden akçamız ecnebi memleketlere gidip hazinemize müzayaka geldi...

... İş o metrebeye geldi ki, Bâbıâli evvelce sefaretlerden istimzaç etmedikçe icra-yi tebeddülata cesaret edemez oldu.»

Kimi aydınların daha 1869 larda tesbit ettiği bu durum, palazlanmaya başlıyan kapitalizmin dış pazar ülkelerde yrattığı sonuçları göstermiyor mu? Bu duruma boyun

eğmenin bir yarı sömürge olmayı kabul etmekle eş anlam taşıdığını anlıyan Osmanlı aydını yalnız Ziya Paşa da değildi. Hangi güçtür, Türk halkını sömürge halkı durumuna getirmek istiyen? Kapitalizm ve emperyalizm. Türk halkı, «emperyalizm ve kapitalizmle mücadeleyi câiz» görmüştür.

Nitekim, B. M. Meclisi daha 1921 de :

«**Eğer kapitalizme karşı mücadele bir marazî içtimaî ve bir lüzumu zarurî halinde tahakkuk edecek olursa, bu inkılâbı içtimaîyi memlekette lâalettayin bir rejimi veya nazarî bir sistemi tatbik suretiyle değil, işi memleketin ahvali hakikiyesine, ruhi temayülâtına vakıf memleket çocuklarının yapabileceği kanaatinde..**» olduğunu belirterek mücadeleden ne anladığını ortaya koymuştur. (1)

2.

Sayın Dç. Dr. Haydar Kazgan Kurtuluş Savaşımızın düşün yapısı üstüne yorumlar yaptığı dış ilişkiler konusunda da yanılgılaı var. Diyor ki :

« ● İstiklâl Savaşı boyunca ilk olarak emperyalizme karşı koymak fikri ile Rusya'nın Şark kapısından Türkiye'ye sokulan sosyalist ve hatta komünist düzen anlayşının Atatürk tarafından benimsenmemiş olması, yine Rusya'dan gelen herşeye açık kapı bırakmaması bazı muhtemel neticelerin Atatürk'ün önkördüğü hedeflere aykırı bulunması ile izah edilebilir. Şöyle ki : Rusya'dan gelen herşeye kapılarını açmış olan bir Türkiye, daha doğrusu bir komünist Rusya ile B.M.M. hükümetinin siyasî ve askeri bir ittifaka gitmesi İzmir'in bir kurtuluş mücadelesi olan Anadolu harbinin Rus cephesi de dahil olmak üzere ve tam bir doktrin kavgası şeklinde devamına yol açabilirdi.»

Atatürk'ün Rusya'dan gelen herşeye açık kapı bırakmamasını sosyalizmi benimsememek gibi bir sonuca bağlamak da tarih gerçekleıine uymuyor. O günkü siyasal olaylar içinde Atatürk'ün gözünde Rusya'nın durumu nedir? Bu soruya verilecek karşılık Atatürk'ün Ruslardan uzaklaşma nedenini ortaya çıkaracaktır bizce.

Bilindiği gibi, Türkiye'yi Alman sermayedarların dümen suyunda Dünya Savaşına sokan İttihat ve Terakki erkânından Enver Paşa, yenilgiden sonra Rusya'ya kaçarak yeni sergüzeştlere atılmak istemiştir. General Ali Fuad Cebesoy'un «Moskova Hâtıraları» adlı kitabında Enver Paşanın Ruslarla olan ilişkileri uzun uzun anlatılır. Konu ile ilgili bölümü okuyalım :

«**S. Rusya hükûmeti bunlardan iki bakımdan istifadeyi düşünmüştü. Biri, mütereddit durumda bulunan İslâm âlemi ile Şark milletlerine Enver Paşa ve arkadaşları vasıtası ile İstiklâl vereceğini vaad ederek hem Orta Asya'da ve Hindistan'da İngiliz emperyalizmi ile mücadeleyi temin ve hem de Rusya ülkesinde kurulan bolşevik rejimi takviye etmekti.**

Diğeri ise Enver Paşa ve arkadaşlarının Türk ordusunun takviyesi maksadı ile Anadoluya götürecekleri Azerbeycan piyadeleriyle Kafkas süvarilerinin arkasında üçüncü enternasyonale bağlı ve kendilerinin vücuda gtirdikleri Türk komünist partisinin teşkilâtını Anadoluya sokarak Ankara hükûmeti ile Enver Paşa taraftarları arasında çıkması muhtemel ihtilâflardan faydalanmak, Anadoluda da Kafkaslarda ve Ukrayna'da olduğu gibi bir Türk Şûra hükûmeti kurmaktı. Bu hükümet tabiatiyle Moskova'nın nüfuzu altına girecekti.

— ... İşte Sovyet Rusya hükümetinin Enver Paşa ve arkadaşlarına göstermiş oldukları kolaylık ve vaadlerin içyüzü bunlar olabilirdi..» (2)

Gene o günkü siyasal olaylar içinde Atatürk'ün gözünde Rusya'nın durumu nedir? sorusunu cevaplıyacak bir belgeyi inceleyelim: Ruslarla dostluk muahedesinin

---

(1) Neşet Halil ATAY — Birinci Mecliste Dış Politika. Not 13. İstanbul Dergisi: Sayı 13.

(2) General A. F. Cebesoy — Moskova Hâtıraları. Sf. 159.

hazırlanacağı günlerde en önemli konu Van ve Bitlis dolaylarının Ermenilere verilip verilmemesi konusu. Bu bölgenin Ermenilere verilmesinde ısrar eden Ruslara karşı Atatürk'ün 16 Ekim 1920 de Murahhas Heyeti Başkanı Bekir Sami beye yazdığı talimattan kimi bölümler :

«Van ve Bitlis vilâyetlerinin ecnebi ve bitaraf erbabı tetkik tarafından tertip edilmiş ve her tarafta muteber addedilmekte bulunmuş olan istatistiklere nazaran, gerek mazide gerek hali hazırda bir Ermeni ekseriyetini ihtiva etmediği sabit ve bilâkis o havalide ehli islâmın pek kahir bir ekseriyeti haiz bulunduğu malûm bir keyfiyet iken, böyle bir Ermeni ekalliyetine anavatandan ifraz edilecek bir arazinin terk talebi Sovyyet Sosyalist Şûralar Cumhuriyetinden sâdır olsa dahi emperyalist bir fikrin mahsulû olmak şaibesinden hiçbir veçhile kurtulamaz ve hiç bir tevil ile kabul olunamaz.» (3)

Bir yandan Enver Paşa ile anlaşma, bir yandan kararlaştırılan bir antlaşma öncesinde haksız bir toprak talebi.. Atatürk'ün Ruslara uzak durmasının nedenleri bunlar olabilir. Bu yüzden daha 4. Ekim 1920 de Moskova'da bulunan Enver Paşa davranışlarını benimsemediğini yazmış, sonra da Anadolu'ya gelmesini yasak etmiştir.

Ruslarla antlaşma öncesi müzakerelerinde, Atatürk'ün Sovyet Dış İşlerini yönetenlere, karşı görüşünün ise Sosyolist öğretiye uygunluğu açıktır :

«Bir kıt'ayı arazinin bir ekalliyete terkini istemek emperyalist bir fikri mahsus ile hareketten başka birşey değildir. Ankara hükûmeti milliyesi emperyalizme karşı müdafaa ve mücadele kastı ile teşekkül etmiş bir hükûmet olduğundan, emperyalizmin eşkâli marufesinden olan böyle bir talep ve iddiayı kabul etmemekte muztarırır..»

(4).

Nitekim bu konuda, General Ali Fuat Cebesoy, Sovyet Hariciyesinin zihniyetinin malûm olduğunu, onlarla ihtilâfı halledemediklerini, o vakit milletler komiseri olan Stalin'le görüşerek anaşmazlığın mümkün olduğu kadar azaltılmasını düşündüğünü ve Sovyet hariciyesini itham eden beyanatının Stalin üzerinde asla menfi bir tesir yaratmadığını yazarak, onun müdahalesiyle anlaşmazlığın çözüldüğünü anlatır.

(5).

Sayın Dç. Kazgan'ın «Atatürk'ün Ruslardan gelen herşeye açık kapı bırakmaması» sözleri bu olaylar çerçevesinde ele alınarak araştırılınca tarih içindeki durumu meydana çıkıyor; ve görüldüğü gibi Atatürk'ün sosyalist olmadığı biçimindeki kanılara hiç yardımı dokunmuyor.

Sonuç olarak denilebilir ki, Sayın Dç. Dr. Haydar Kazgan'ın konuyu işlerkenki tutumu ile ne yakın tarih olaylarına derinlemesine bakıp gerçeklere uygun sonuçlar elde etmek, ne de bu sonuçlar önünde, Atatürk'ün öğretiler karşısındaki durumunu çözümlemek olanağı vardır.

Biz de bu yazımızda böyle bir amaçtan çok bir takım soyut ve kesin yargılarla tarih gerçeklerine aykırı düşüldüğünü belgelerin ışığında göstermek istedik.

---

(3) General A. F. Cebesoy — Moskova Hâtıralraı, sf. 88.
(4) Moskova Hâtıraları. Sf. 90.

●

JAMES JOYCE'UN HİKÂYESİ :

Aile Pansiyonu

Çeviren: Gülçin YÜCEL

Mıs. Mooney bir kasabın kızıydı. Düşündüklerini içinde tutmasını bilen bilen bir kadındı, azimli bir kadındı yani. Babasının baş kalfasıyla evlenip Spring Gardens yakınında bir kasap dükkânı açmıştı. Ama kayın babasının ölümünden sonra, Mr. Mooney Allahın belâsı bir adam olup çıkmıştı. İçti, kasadaki paraları har vurup harman savurdu, gırtlağına kadar borca battı. İçmiyeceğine yemin ettirmek boşuna bir çabaydı: birkaç gün sonra gene başlıyordu. Müşterilerin önünde karısıyla dalaşıyor, bozuk etler getiriyordu, işi berbat oldu böylece. Bir gece elindesat ır, karısının üstüne yürüdü, kadıncağız da geceyi bir komşunun evinde geçirmek zorunda kaldı.

Bundansonra ayrı yaşadılar. Kadın papazı gördü, çocuklar kendi üzerinde kalmak üzere adamdan ayrılmayı sağladı. Ne para, ne yiyecek, ne de kalacak bir yer verecekti kocasına; Mr. Mooney'e şerifin adamları arasına katılmak düştü. Sefil görünüşlü, solgun yüzlü, ak bıyıklı,a k kaşlı, kambur bir ayyaşcağızdı, ak kaşlarının altında gözleri kırmızı kırmızı, ışıl ışıldı. Bütün gün yargıcın odasında oturuyor, kendisine lütfedilip de bir iş verilmesini bekliyordu. İri yarı, heybetli bir kadın olan Mrs. Mooney, kalan servetini kasap dükkânından çekmiş, Hardwick Street'te bir aile pansiyonu açmıştı. Şehre yol üstü uğramış insanlar geliyordu pansiyonuna: Liverpool'dan, Man adasından gelen turistler, bazı bazı da müzik - hol artistler; devamlı kalan müşterileri şehrin memurlarıydı. Evi sıkı, ustalıklı bir şekilde yönetmedeydi. Ne zaman kredi vereceğini, ne zaman sert davranacağını, ne zaman göz yumacağını iyi bilirdi. Pansiyonda kalan bütün genç adamlar «hanım» diye adlandırırlardı kendisini.

Mrs. Mooney'in pansiyonerleri, yatma ve yeme karşılığında (bira ve kara bira hariç) haftada on beş şilin öderlerdi. Zevkleri de, uğraşıları da aynı olduğundan pek sıkı fıkıydılar birbirleriyle. Gözde olan bir kimsenin ya da kısa süre için kalan bir kimsenin şansını tartışırlardı karşılıklı. Hanımın oğlu, yani Fleet Street'te bir komisyoncunun yanında çalışan Jack Mooney, haylaz bir adam olarak bilinirdi. Askerlerin müstehçen konuşmalarına özenir, çoğu zaman sabaha karşı dönerdi. Dostlarıyla bir araya geldi mi, mutlaka anlatılacak esaslı bir şeyi olurdu, tam üstüne basardı kısacası: hangi at kazanacaktı, hangi artist gözdeydi, bilirdi o. Yumruğuna tez bir adamdı, güldürücü şarkılar söylerdi. Çoğu zaman, pazar akşamları, Mrs. Mooney'in odasında toplanılırdı. Müzikhol artistleri de bu toplantıları şenlendirmeye çalışanlar arasındaydı; Sheridan valsler, polkalar çalardı. Hanımın kızı Polly Mooneyde şarkı söylerdi. Şöyle bir şarkısı vardı:

Ben tatsız bir kızım,
Tersini söylemeyin,
Biliyorsunuz.

Polly on dokuz yaşında, ince bir kızdı; açık renk, yumuşak saçları, küçük, dolgun dudakları vardı. Yeşile çalan gri gözleri vardı, biriyle konuşurken bu gözleri yukarıya diker, bu da onu huysuz bir madonna haline sokardı. Mrs. Mooney ilkin daktilo olarak bir hububat tüccarının yanına vermişti kızını, ama şerifin kötü şöhretli adamlarından biri kızına bir şey söylemek bahanesiyle her iki günde bir yazıhaneye damlayınca, Mrs. Mooney kızı eve alıp ev işleriyle görevlendirmişti. Polly canlı ve neşeliydi, genç adamlara bakması kararlaştırıldı. Öte yandan, gençler de çevrelerinde bir genç kız varlığı duymaktan hoşlanıyorlardı. Polly genç adamlarla kırıştırıyor-

du elbette; ama Mrs. Mooney işin ehli bir kadın olarak, bu genç adamların vakit öldürmekle yetindiklerini biliyordu: hiç biri ciddi niyetler beslemiyordu. İşler uzun zaman hep böyle gitti. Mrs. Mooney Polly'yi gene daktiloluğa yollamayı düşündüğü bir sırada, Polly ile bir pansiyoner arasında birşeyler sezdi. Hiç bir şey çaktırmadan ikisini de gözetlemiye başladı. Polly annesinin kendisini gözetlediğini biliyordu; ama inatçı sessizliğini anlamıyor da değildi. Anayla kız arasında hiç bir açık suç ortaklığı, hiç bir sözleşme yoktu, pansiyonerler bu gönül işini açıkça konuştukları halde, Mrs. Mooney araya girmiyordu. Polly'nin hareketleri gittikçe acayipleşiyor, delikanlı da kaygılı görünüyordu. En sonunda, Mrs. Mooney, zamanın geldiğini düşünerek işe karıştı. Satırın et karşısında davranışı neyse, onun ahlâk sorunları karşısındaki davranışı da oydu; bu durumda da, kararını vermişti. Yaz başında, serin bir meltemle gelmiş olmasına rağmen, sonu sıcak olacağa benziyen bir pazar sabahıydı. Pansiyonun bütün pencereleri açıktı, dantel perdeler çerçevelerin altından dışarı doğru çıkarak kabarıyorlardı. George kilisesinin çanları durmadan çalıyor, dindarlar da tek tek ya da toplu olarak, kilisenin önündeki yuvarlak meydandan geçiyorlardı, nereye gittikleri eldivenli ellerinde tuttukları küçük kitaplardan olduğu kadar sessiz hallerinden de belli olmadaydı. Pansiyonda kahvaltı bitmişti, yumurta ve sucuk kalıntılarıyla dolu tabaklar hâlâ masanın üstündeydi. Mrs. Mooney hasır koltuğuna oturmuş, hizmetçi Mary'nin masayı toplayışına bakıyordu. Salı günü yapılacak pudingte kullanılacak ekmek kırıntılarını toplattırıyordu. Masa temizlenip, ekmek kırıntıları toplanıp şeker ve tereyağı yerlerine kilitlenince, akşam Polly'yle yaptığı görüşmeyi hatırladı. Herşey tahmin ettiği gibiydi; açık sormuştu sorularını, Polly de karşılıklarında ondan geri kalmamıştı açıklıkta. Her ikisinin de biraz huzuru kaçmıştı elbet. Mrs Mooney haberi fazla ilgisiz bir tarzda alıyormuş, pek memnunmuş gibi görünmek istemediği için sıkılıyordu. Polly de yalnız bu çeşit söz dokundurmalar her zaman rahatını kaçırdığı için değil, açık görüşlü masumluğu içinde, annesinin görünüşte kalan hoş görürlüğü altında niyetlerini sezecek bir insan sanılmasını istemedeği için.

Mrs. Mooney hayalleri arasında George kilisesinin çanlarının sustuğunu farkedince şöminenin üzerindeki saate baktı düşünmeden. On biri on yedi geçiyordu: Mr. Doran'la durumu görüşüp öğle üzeri de Malbourough'ta bulunmasına kadar dünya kadar vakit vardı. Kazanacağından emindi. Bir kere, halk oyu kendinden yanaydı: alçaltılmış bir anaydı. Şerefli bir adam olduğunu sanarak çatısı altında yaşamasına izin vermiş, o ise konukseverliğini kötüye kullanmaktan başka birşey yapmamıştı. Otuz dört, otuz beş yaşlarındaydı, öyleyse gençlik bağışlatıcı bir sebep olamazdı onun için, bilgisizlik de denemezdi buna, çünkü iyi kötü yaşayıp görmüş bir adam olması gerekirdi. Sırf Polly'nin gençliğinden ve masumluğundan yararlanmıştı, apaçıktı bu. Nasıl bağışlatabilirdi suçunu?

Bu gibi durumlarda, kusurunu düzeltmesi gerekirdi insanın. Erkek için mesele yoktu: hiç birşey olmamış gibi hayatına devam edebilirdi, aldığı bir anlık zevk de yanına kâr kalırdı. Ama kadının cezayı çekmesi gerekirdi. Kimi analar biraz para karşılığında ört - bas ederdi böyle birşeyi; çok görmüştü böyle şeyleri. Ama kendisi böyle davranmıyacaktı. Kızının şerefi konusunda bir tek düzeltme yolu biliyordu: evlenme.

Kendisiyle konuşmak istediğini bildirmek üzere Mary'yi Mr. Doran'a yollamadan önce, bütün kozlarını bir daha saydı. Hiç şüphe etmiyordu kazanacağından. Ağırbaşlı bir adamdı, ötekiler gibi hovarda ve kalabalık ağızlı değildi. Onun yerinde Mr. Sheridan, Mr. Meade' ya da Bantam Lyons olsaydı, çok daha güç olacak işi. Ama Doran'ın dile düşmeyi göze alabileceğini sanmıyordu. Bütün pansiyonerler az çok biliyorlardı meseleyi; hattâ aralarından bazıları bir takım ayrıntılar da uydurmuştu. Öte yandan, on üç yıldır önemli bir katolik şarap tüccarının yanında memurdu, dile düşmesi belki de işine son verilmesi demek olacaktı. Ama, kendi fikrine katılırsa, mesele yoktu. Patronunu çaktırmadan haraca kesmiş olmasından şüphelen-

mekteydi.

Buçuk olacak nerdeyse! Kalktı, boy aynasında kendini gözden geçirdi. Geniş yüzünün kararlı hali keyfini yerine getirdi, kızlarını başlarından atmayı başaramıyan kimi anneleri düşündü.

Mr. Doran bu pazar sabahı gerçekten de pek sıkıntılı buluyordu kendini. İki kere tıraş olmaya kalkmıştı; ama eli öylesine titrekti ki, vazgeçmek zorunda kalmıştı. Üç günlük, kızılımsı bir sakalla kaplıydı çenesi, ikide bir gözlükleri buğulanıyor, çıkarıp mendiliyle silmesi gerekiyordu. Dünkü açılmasının anısı sert bir acı uyandırıyordu içinde; papaz bu maceranın en gülünç ayrıntılarını ortaya çıkarmış, sonunda da günahını o kadar büyütmüştü ki, kendisine bir düzeltme imkânı sunduğu için nerdeyse minnettar olmuştu. Olan olmuştu bir kere. Evlenmeden ya da kaçmadan başka ne kalıyordu geriye? Olay her yerde konuşulacak ve elbette müdürünün de kulağına gidecekti. Dublin küçücük bir şehirdi, herkes herkesin durumunu bilirdi. Hayalinde ihtiyar Leonard'ın o sert sesiydi: «Mr. Doran'ı bana yollayın lütfen,» diye bağırdığını işitir gibi olunca, yüreği ağzına gelecekti nerdeyse.

Bu kadar yıllık emekleri boşa gidecekti! Gayreti, işine bağlılığı boşa gidecekti! Gençlik bu ya, çılgınlıklar etmişti; özgür düşünceli olmakla övünmüş, meyhanelerde, dostlarının önünde Tanrının varlığını yadsımıştı. Ama bütün bunlar geçmişte kalmıştı şimdi, ya da hemen hemen. Her hafta bir **Reynolds Hewspaper** almaya devam ediyordu, ama dinsel görevlerini yerine getirmekten de geri kalmıyor, yılın onda dokuzunda düzgün bir hayat sürüyordu. Yuva kurmak için parası vardı; bu değildi mesele. Ama ailesi genç kıza yukardan bakacaktı. Babasının adı kötüye çıkmıştı bir kere, annesinin pansiyonunun da adı çıkmıya başlıyordu sonra. Kendisine oyun oynanıyormuş gibi bir duygu vardı içinde. Dostlarının bu meseleyi konuşup gülüştüklerini görür gibi oluyordu. Kız da oldukça kabaydı hani; kelimeleri söyleyiş tarzından da, cümle kurmalarından belli oluyordu bu.

Ama insan gerçekten sevdikten sonra dilbilgisinin ne önemi vardı? Yaptığından dolayı onu sevmesi mi, küçük görmesi mi gerektiğini bilemiyordu. Kendisi de vardı elbet işin içinde. İçgüdüsü özgür kalmasını, evlenmemesini fısıldıyordu; bir kere evlendi mi, işi bitti demekti.

Gömlek ve pantalonla yatağın ucunda şaşkın şaşkın otururken, Polly kapıyı vurup içeri girdi. Herşeyi anlattı ona, annesine herşeyi söylediğini, onun da hemen bu sabah kendisiyle görüşeceğini söyledi. Ağladı, kollarını boynuna doladı:

«Of! Bob! N yapacağım? Ne yapabilirim?» dedi.

Hayatına son vereceğini söylüyordu.

Elinden geldiği kadar yatıştırdı onu, ağlamamasını, korkmamasını, herşeyin düzeleceğini söyledi. Gömleğinin altından, kızın göğsünün inip inip kalktığını duyuyordu.

Bütün bütün kendi suçundan değildi bunlar. Bekârlara vergi garip ve sabırlı belleğiyle, rastlantının yarattığı ilk okşamaları hatırlıyordu, elbisesinin, soluğunun, parmaklarının okşamalarını. Bir gece, soyunurken, kapısını vurmuştu ürkekçe. Mumundan mumunu yakmak istiyordu, kendisininki rüzgârdan sönmüştü de. Banyo günüydü. Açık ve bol bir gecelik vardı üzerinde. Kürklü terliklerinin açık kısmından ayaklarının üstü ak ak parlıyor, bedeninden ılık ve hoş bir koku yayılıyordu. Mumunu yakıp düzelttiği sırada, ellerinden, bileklerinden de baygın bir koku geliyordu.

Geç döndüğü gecelerde yemeklerini o ısıtırdı. Gece, pansiyonda herkes uyurken, yanında o olunca ne yediğinin pek farkında olmazdı. Öyle de dikkatliydi ki! Gecenin soğuk, yağmurlu ya da rüzgârlı olduğu zamanlarda, ufak bir kadeh punç getirirdi hep. Belki de mutlu olacaklardı birlikte!...

Her ikisi de, mumları ellerinde, ayaklarının ucuna basa basa çıkarlardı yukarı. Üçüncü katın sahanlığına gelince, istemiye istemiye iyi geceler dilerlerdi birbirlerine. Öpüşürlerdi. Gözlerini, ellerinin dokunuşunu, sonra kendi içini saran sarhoşluğu çok iyi hatırlıyordu.

Ama sarhoşluk geçer. Kızın söylediği sözü kendine uygulayarak tekrarlardı :

«Ne yapmalıyım?» Bekârlık içgüdüsü geri durmasını öğütlüyordu. Ama günah işlenmişti bir kere; kendi şeref duygusu da, böyle bir günahın kefaretini gerektiği gibi ödemek icabettiğini söylemedeydi.

Onunla birlikte, yatağın kenarında oturdukları sırada, Mary geldi, hanımın kendisiyle görüşmek istediğini, oturma odasında beklediğini söyledi. Kalkıp ceketini giydi, şimdi daha da perişandı. Giyindikten sonra, kızın yanına yaklaştı, yatıştırdı onu. Herşey düzelecekti, hiç korkmasındı. O yatağın üzerinde ağlayıp «Tanrım!» diye inlerken, odadan ayrıldı.

Aşağı inerken, gözlükleri gene buğulandı, çıkarıp sildi. Çatıdan çıkıp gitmek, sıkıntılarının bir daha hiç sözü edilmiyeceği yepyeni bir ülkeye doğru uçmak isterdi, ama bir güç onu basamak basamak aşağı inmeye zorluyordu. Müdürün ve hanımın amansız yüzleri şu bozgun halini seyrediyorlardı sanki. Sonuncu katta Jack Mooney'e rastladı, kilerden geliyordu, iki şişe kara bira vardı kucağında. Soğukça selâmlaştılar; âşığın gözleri bir buldoğ yüzünün, kısa ve tombul bir çift kolun üzerinde durdu bir an. Merdivenden inince yukarıya baktı, ilk kattaki kapıdan Jack'in kendisine baktığını gördü.

Birdenbire aklına geldi: bir gece, müzikhol artistlerinden biri - ufak tefek, sarışın bir Londralı - Polly'ye takılacak olmuştu. Jack'ın öfkesinden toplantı nerdeyse dağılacaktı. Herkes onu yatıştırmaya çalışmıştı. Müzikhol artisti de, her zamankinden daha solgun bir yüzle, gülümsemeye devam ediyor, hiç bir kötü niyet gütmediğini söylüyordu. Ama Jack bağırmaya devam etmiş, kızkardeşine bir daha böyle davranmaya kalkanın dişlerini ağzına dökeceğini söylemişti, dökerdi de hani.

Polly bir zaman yatağın kenarında oturup ağladı durdu. Sonra gözlerini kurulayıp aynaya doğru yürüdü. Havlunun ucunu sürahiye batırıp soğuk suyla gözlerini sildi. Şöyle yandan kendini bir seyretti, kulağının üzerine gelen saçlarına bir toka taktı. Gelip yatağın ayak ucuna oturdu. Yastıklraı seyretti bir zaman, yastıklıklar güzel ve gizli şeyler hatırlattı ona. Ensesini yatağın soğuk demirlerine dayadı, düşlere gömüldü. Yüzündeki bütün heyecan silinip gitmişti.

Sabırla, hatta keyifle bekliyordu, korkmuyordu da artık; anılar umutlar önünde, geleceğin görüntüleri önünde yavaş yavaş silinip gidiyorlardı. Umutlar ve görüntüler ölyesine karışmıştı ki, gözlerinin dikildiği ak yastıkları görmüyordu artık, birşey beklediğini de hatırlamaz olmuştu.

En sonunda, annesinin kendisini çağırdığını duydu. Hemen fırlayıp merdivenin başına gitti.

«Polly, Polly!»

«Efendim, anne?»

«Aşağıya gel, canım. Mr. Doran seninle konuşmak istiyor.»

Ne beklediğini o zaman hatırladı.

Vurulmuş Bir Kuş Düşünce

Ki sen onu demedin
Acı bir karanfil tadı çizerek
Ey akşama hüzün biriktirenler
Nereden nereye gidenler
Bir kaşık suda gemi yüzdürenler
Dalgınlığıma çarpıp dökülenler

Biliyorum bunu sen demedin
Başkaları hiç demedi demeyecek
Kuru asmadan üzüm devşirenler
Geceyi katlayıp cebe indirenler
Telefonu açınca alo diyenler
Sakal uzatıp ekmek pişirenler

Bir daha göz göze gelemeyiz
Usulca benim karanlığımdan
Güneşi yağma edip bölüşenler
Parmak uçlarımdan karıncalardan
Leydi kaktüsün sarayını bilenler

Mum yakıp günlük koklayanlar
Tranvay çekenler deri soyanlar
Kaşla göz arasında şehri aşıranlar
İşte ortalıkta ölü sayılar
Yolunu yordamını şaşıranlar

Havyar alanlar havyar satanlar
Soğuk taşlar üstünde yatanlar
Hele onlar balıklara inci atanlar

Sen hiç bir zaman bunları
Vardır ya durmadan keman çalanlar
Karılarını çantalarını unutanlar
Pahalı ağlayıcılar ölü yıkayıcılar
Biraz oturup biraz kalkanlar
Kara mermerden anıt yaptıranlar

Vurulmuş bir kuş düşünce
Nasıl anlamazsın bakınca kaybolanlar
Dağları dağ yapanlarla hanlar
Kimlerdir korkunca korkulanlar
Gerçekten yüreği bozulanlar

Artık yağmur yağıyor anlamalısın
Biz değil miyiz açıkta kalanlar

Halil İbrahim BAHAR

SANAT VE TOPLUM

Eski yapıtlar basılacaksa..

Sami N. ÖZERDİM

İnkılâp ve Aka Kitabevleri yayınları arasında son yıl içinde yeni diziler görüyoruz : «Tanzimat Romanları Serisi», «Servetifünun Romanları Serisi» gibi... Tanzimat Romanları dizisinde Namık Kemal'in **İntibah'ı** (öteki adı ile: «Ali Bey'in Sergüzeşti», 128 sayfa, 4 lira), **Cezmi**'si Samipaşazade Sezai'nin **Sergüzeşt'i** (108 sayfa, 3 lira).. Bunları edebiyat öğretmenlerinden Fazıl Yenisey bugünkü dile çevirerek yayınlıyor. Servetifünun Romanları dizisinde ise, Halit Ziya Uşaklıgil'in **Mai ve Siyah'ı** çıktı (224 sayfa 10 lira). Bu kitabın arka kapağından anlaşıldığına göre, Halit Ziya Uşaklıgil'in külliyatı basılacaktır.

Bizde Külliyat yayınlamak bir sorundur. Hemen bütün külliyat denemeleri yarıda kalmıştır. Yalnız bir zaman Semih Lûtfi Kitabevi'nin giriştiği Refik Halit Külliyatı ile, İnkılâp Kitabevi'nin Reşat Nuri Güntekin külliyatı aşağı yukarı tamamlanmış gibidir. Hilmi Kitabevi Hüseyin Rahmi Gürpınar Külliyatı'nı tamamlıyamadı; İbrahim Hilmi Çığıraçan öldü; Tanrının kulu adında — sanırız mirasçı — bir kimse yeniden külliyat işine girişti; tek bir kitap çıkarabildi. Şimdi Pınar Yayınevi adlı bir yeni girişim, Gürpınar'dan romanlar, hikâyeler yayınlıyor. Ömer Seyfettin Külliyatı'nı Ahmet Halit Kitabevi tamamlamıştı. Sonradan yeni basımları Şerif Hulûsi Kurbanoğlu'nun denetlemesiyle yeniden yapıldı. Şimdi Rafet Zaimler Yayınevi'nce bu kez Tahir Alangu gibi dikkatli bir araştırıcının hazırladığı külliyat yayınlanıyor, ama 1963 martında tamamlanması gerekli iken yine altıncı kitapta durdu. Neden, bilmiyoruz.

Külliyatların, titiz bir inceleyicinin denetinde yayınlanması gereklidir. Yukarıda saydığımız külliyatlardan çoğu «popüler» yayınlardır, halkın okuması ve satılması için yayınlanmıştır. Ancak, bu çeşit yayınlar öğretmenlerin, yazın severlerinde meraklarını çekmek, bunların kütüphanelerde ileriki kuşaklara kalacağını düşünmek çokça bir yorgunluğu gerektirmez sanırız. Başa kısa da tutulmuş olsa sağlam bir önsöz bibliyografya sona sözlük eklemekle işin ciddiliği sağlanabilir. Geçen yıllar içinde Prof. Kenan Akyüz'ün yönetiminde bir «Dün ve Bugün» dizisi yayınlanmaya başlamıştı. (Ankara'da Dün — Bugün Yayınevi). Ne yazık ki, sonu gelmedi. Bu çeşit eserlerin hemen satılacağını sanmak, aldatıcı bir görüştür, Yayına başlarken, bunların uzun bir süre içinde satılacağını, ama her zaman aranacağını düşünerek işe başlamalıdır.

Dileğimiz, İnkılâp ve Aka Kitabevlerinin, bu dizilerin sonunda, son kitaba konulacak ek'le, ya da bağımsız bir kitap halinde, yeni basımları değerlendirecek bilgiler, belgeler eklemesidir. Rafet Zaimler Yayınevi'nin Ömer Seyfettin Külliyatı'nı tamamlıyarak, Alangu'nun Ömer Seyfettin'le ilgili incelemesini de ortaya çıkarmasıdır. Yoksa emeklere yazık olur.

(Buraya ekliyeyim: Sayın Prof. Akyüz bana: «Bu kitaplar her ortaokul öğrencisinde bulunmalı değil midir?» diye dert yanmıştı. Eski yapıtları bugün herkes okumaz. Ama zamanla satılacak olan bu kitapların basılması gereklidir.)

Şevket Süreyya Aydemir'in, Remzi Kitabevi'nce yayınlanan ve Atatürk yayınları bakımından yılın kitabı sayılacak olan eserinin 1. cildi **Tek Adam I. Mustafa Kemal 1881 — 1919)** kasım sıralarında yayınlandı. Atatürk'ün «beşerî» yönünü romanlaştıran bu kitaptan sonra (390 sayfa, 10 lira), Remzi Kitabevi yazarın bir kitabını daha yayınldı: **Toprak Uyanırsa? Ekmeksizköy Öğretmeninin Hâtıraları.** Kitabın Önsözünü yazan Yakup Kadri Karaosmanoğlu diyor ki: «Şevket Süreyya'nın şimdi elimizde bulunan: Toprak Uyanırsa? (Ekmeksizköy Öğretmeninin Hâtıraları) eserine gelince, bu eser bir insan'ın hikâyesidir. Faal meslek hayatını bitiren, hakkedilmiş bir dinlenme hayatının başıboşluğu içinde aradığı huzur'u bulacağını sanan emekli bir öğretmenin, bir ilköğretim müfettişinin hâtıralarıdır.» Aydemir ise bu öğretmeni «dünyanın her tarafına dağılmış binlerce, milyonlarca adsızlardan biridir» diye tanımlıyor. (447 sayfa, 10 lira.)

Çan Yayınlarının yeni iki kitabı, iki yeni çeviridir. Çan Yayınevi, büyük yazarların yapıtlarını yavaş yavaş aktarıyor. Diderot'nun **Filozofça Düşünceler**'ini dilimize İsa Öztürk çevirmiş. Jansenist mahkemesinin 7.7.1745'da yaktırdığı eserin çevirisi 58 sayfa, fiyatı 3 liradır. Öteki çeviri Vedat Günyol'undur ve H.D. Thoreau'nun **Haksız Yönetime Karşı** adını taşıyan yapıtıdır. Amerikalı yazar ve kitabında daha iyi bir hükümet kurulmasını istiyerek ideal bir yönetimin özelliklerini sayıyor. 55 sayfalık çevirinin fiyatı 3 liradır.

Asım Bezirci'nin deneme — eleştirilerinden bir bölüğü de Oluş Yayınevi (Türbedar sok. Aydınlar Hanı 43, İstanbul) nin ilk kitabı olarak (**Bilimden Yana** adıyla yayınlandı. Üç bölüm içinde: şiir ve sanat, kişiler, eleştiri konuları üzerindeki denemeler bir araya getirilmiştir. (142 sayfa, 4 lira.)

Yeditepe Yayınları arasında iki kitap: Fikret Otyam'ın iki dizi röportajını (Aktil ile İncecik, Gâvurun Gölü) içine alan kitabı kitaba **Topraksızlar** adını veren yazar yapıtını kendi sanatlı fotograflarıyla bezemiş. 73 sayfa, 3 lira.

Yeditepe Yayınlarında ikinci kitap, Mehmet Seyda'nın **Başgöz Etme Zamanı** adı altında topladığı beş öyküsüdür. (74 sayfa, 2 lira).

Peride Celâl'in **Gecenin Ucundaki Işık** adlı romanı, İnkılâp ve Aka Kitabevlerince yayınlanmıştır. (431 sayfa, 10 lira). Roman, yaşama sıkıntıları içinde bunalan bir kadının çabalarını anlatıyor.

İnkılâp ve Aka Kitabevleri, Seyit Kemal Karaali'nin **Sözlü — Yazılı Kompozisyon. Konuşmak ve Yazmak Sanatı** adlı bir kitabını da yayınladı. (288 sayfa, 750 kuruş). Bu türdeki kitaplar, bu yazarın yapıtından ibaret değildir, hemen hepsi liseler için yardımcı kitaplardır. Bu çeşit yapıtların, üzerlerine düşen ödevi ne ölçüde yerine getirdikleri meraka değer. Okullarımızın yazın zevki vermekte ne denli yaya kaldıkları ortadadır. Yardımcı kitaplara bu bakımdan çok iş düşüyor.

Muallâ Uzmay'ın **Ofkeli Gençlik** adlı 40 sayfalık kitabı da inkılâp ve Aka Kitabevleri yayını olarak çıktı. Yazar, öfkeli gençlik — suçlu çocuklar konusunu incelemekte, yabancı ülkelerin başvurdukları yollar üzerinde duruyor. (Fiyatı 250 kuruş).

Simenon'un romanlarından biri daha, Erhan Bener'in çevirisi olarak Dost Yayınları arasında çıktı: **Ormandaki Deli** 138 sayfa, 4 lira.

Bir aile bireylerinin hazırladığı «Kitap Haftasına Armağan» dizisini de kısaca not edelim: Muharrem Mercanlıgil: **Kitaplar — Kütüphaneler;** Şefika Mercanlıgil: **Kitapla İlgili Fıkralar;** Çiğdem Mercanlıgil: **Kitapla İlgili Özlü Sözler.** Bu ikişer formalık kitapların her biri 100 kuruştur. (Yeni Yayınlar, P.K. 60 — Yenimahalle Ankara.)

KAVEL

Behzat AY

Sanatçının, toplumsal çatışmanın dışında, üstünde kalması gerektiğini söyliyenlerin karşısına gene sanatçılar çıkıyor, toplumsal çatışmaların dışında olmadıklarını söylüyorlar. İşte bu sanatçılardan biri: Hasan Hüseyin.

Ataç Kitabevi yayınları arasında çıkan KAVEL'ini okudum Hasan Hüseyin'in. Okudum ama, kitabı bir türlü kitaplığıma da koyamadım. Cebimin süsü, elimin tesbihi, dudaklarımın şarkısı oldu. Lokantada mıyım, açıp okuyorum. Dinleniyor muyum, gene okuyorum.

«...... gelecek güzel günler için içelim» diyor Hasan Hüseyin. Ama, gelecek güzel günler için de yazıyor. Biçimle özü içiçe, ustaca kaynaştırmış. Özden yoksun sözcük kalabalığına şiiri boğdurmadığı gibi, biçimi unutarak makaleye de dökmemiş işi.

Gür bir sesle okumak istiyor insan bu şiirleri... Mırıldanmaya gelmez. Düpedüz bağırmaktan değil. Anlamlı ve gür bir ses istiyor. Bu anlamı, bu sesi de şiirin özü veriyor; daha doğrusu öz böyle okutuyor. Ben KAVEL'deki şiirleri böyle okudum. Böyle okuyorum yoruldukça, kızdıkça, düşündükçe...

«Yapılar kondurup yuvasız» olanları, «anama sövselerdi keşke kimseden iş istemeseydim» diye diye Avrupa'ya katarlarla giden işçilerimizi düşündürüp öfkelendiriyor bu şiirler. İş gücü bekleyen — ki en çok gereksinimimiz bu — vatanımızda değil, yaban ellerde çalışanları nasıl düşünmeyiz? Bu işçilerin, bu kardaşların terleri yabancı topraklara, ellerin fabrikalarına akıyor. Halbuki dedelerinin, babalarının kanları bu yurtta akmıştı. Neden? Yurdu ve halkı kurtarmak için! Bugün de Avrupaya giden işçilerin kanları değil, fakat terleri akacaktı bu topraklara... Uyandırılmamış, insan gücü bekliyen topraklarımıza... Bu terler ki, yurdun ve halkın kurtarılmasının devamını sağlayacaktı. Ama nerdeee! Ortak Pazara gireceğiz diye sevinirken, gelişmemiş, kuruluş halindeki sanayimizi hiç düşüumedik. Marşal Pilânı gibi Ortak Pazar da, ağaları daha çok ağa etmekten başka neye yarayacak. Biz ki geri kalmış bir ülkeyiz, kendi gücümüze güvenmekten başka güveneceğimiz bir dal yok. Sömürgelerini yitiren gelişmiş ülkelerin, gizli sömürge oyuncağı, başka ad altındaki sömürme ülkeleri olmak pek çok ağırdır.

«Bir porsiyon demokrasi newyork'un çarşısından» diyor şair. Demokrasiyi de öylece ısmarlayıverdik gerçekten. Yağı, tuzu unutulan bir demokrasi... Düşünceler gizli, kitaplar yasak, fakat demokrasi söylevleri alabildiğine... Fransa'daki Kültür Bakanının yazısını dergilerimiz aktarırsa suç işlenmiş olur, fakat Fransa ile Ortak Pazara gireriz. Dışardan kürk getirmek, otomobil getirmek, moda getirmek suç olmaz; fakat, fikir, kitap, dergi getirmek suç olur. Bunun içindir ki kitap, yayım, fikir geçer akçe değildir bugün Türkiye'de. Bunun içindir besbelli, ciddi yayınevleri bile işi polis romancılığına döktü. Ve bunun içindir ki, futbol sahasındaki koşuşanları görmek için kırkbini aşkın insan seli statyumlara dolarken orta halli kitaplar dört bin okuyucu bulamaz. Hem de bir kitap, bir maç bileti fiyatından az iken...

Sonra da, «Sosyal adalet için sokaklara seriliyoruz».

Yaşamak denen o güzel şeyi, beterlerin beteri ediyoruz. Utanılacak bir yaşama düzeni kuruyoruz. Halbuki,

«Yaşamak kardeşçe sevişmekten başka ne ki»

Derdimi deşti Hasan Hüseyin'in şiirleri. Bu dizeler var ya bu dizeler, dilerim ki derin uykulara dalan okumuşlarımızı da sarssın. Hem şiirin tadını içe içe uyansınlar! Ve söylenecek olan ninniler uyutmasın onları! Aysınlar!

KAVEL'den söz açmak ancak böyle oluyor. KAVEL'den söz açacak kişi toplum girdaplarına doğru da ister istemez uzanıyor. Durulmuyor! Zaten edebiyat nedir ki? Pilâv yapmış olmak için pilâv pişirilemiyeceği gibi, edebiyat yapmış olmak için de şiir, hkâye, roman, oyun da yazılmaz. Daha doğrusu yazılmamalı. Ama yazanlar varmış, uğurlar ola...

KAVEL'den belki bir eleştirmen olarak söz açmadım... Ama düşünüyorum, eleştirmen nasıl söz açacaktı diye... Ne diyor Plehanof:

«Edebiyat eleştirmeninin ilk işi. incelediği eserin toplumbilimsel karşılığını göstermektir»

KAVEL'den bir şiir veya bir şiirin bir bölümünü aktarmak isterdim şuraya.. Çünkü, bir şiir kitabından sözaçan kimse, kuşkusuz en beğendiği şiiri örnek gösterir. Bense, kapak ve iç sayfalarının BALABAN'ın desenleriyle süslenmiş olan KAVEL'de ki bütün şiirleri sevdim. Bu yazı içine birkaç dize aldım yalnız. Yorum gibi oldu ama, olsun! Ben böyle yazmak istedim bu kitap üstüne. Yürekli şairi kutlarken, okurlara salık veririm KAVEL'i...

●

ALEKSİ ZORBA'YA YA DA KAZANCAKİS'E MERHABA!..

Özdemir HAZAR

Aleksi zorba, Girit yolu üzerindeki vapurda, etrafındaki kişilerin hiç değişmiyen sözlerine bakar, bakar da baklayı birden ağzından çıkarıverir:

«İnsana öyle geliyor ki, vapuru iki uçundan tutsun denize daldırsın ve onu bozan içinde ki bütün canlıları (insanlar, fareler ve tahtakuruları) kaçsın diye iyice sallasın, sonra boş ve yeni yıkanmış bir halde yeniden dalgaların üzerine oturtsun.»

Gelde Zorbanın bu sözüne merhaba sallama bakalım. Gelde Kazancakis diyen anılan Giritli yazara Merhaba deme. Ve gelde, bunca zorlamadan sonra bu dili ana dilinden iyi bilip tenbel tenbel oturan Ahmet Angına kızma bakalım.

Ahmet Angın, Yılların arkasından gelen bir gerçek dost kişi. Kabuğuna çekilmiş. Yunanca bilirmisin diye sor alacağın cevab, boynu bükük bir (Ehh işte biraz) dan ibarettir. İngilizceye, Fransızcaya, İtalyancaya, İspanyolcaya hep ayni karşıtı alırsın Ahmet Angından.

Kitabın ön sözünde yazıldığı gibi, hakikaten bir yunanlı meslektaş tarafından gönderilmişti kitabın aslı. Bir sabah Gazeteye Angın gözleri çakmak çakmak çıkageldi. Çayını söyledi, gözlerinin içine bakıyordum. Yeni bir altın madeni bulmuşların sevinci içinde idi. Ağır ağır başlamıştı. «Bir kitab ki, dünyanın ayni görüşünü üç dört açıdan işliyor» ve anlatmıştı okuduğu kısımları parça parça. Zorbayı o anlattıkça bende sevinmiştim. Zorladım, rica ettim. Aylar ayları kovaladı ve Ahmet Angın Elenceyi en az kendi dili kadar etimilojisine kadar bildiği halde ya tenbelliğinden ya da kılı kırk yarar cinsinden oluşundan mıdır yapmadı. Artık o yılın sonuna doğru ben her İstanbula gidişimde hangi editörü gördüysem bundan bahsetmeğe başladım. Hatta gazetelerdeki sekreter arkadaşlara dahi. Bir iki teklif gelince, Ahmet Angın canlandı, canlandı ama genede işi seyrek tutmağa başladı. Ataç kitabevi yönetmeninin işi ciddiyetle ele alışı Türk edebiyatına Zorba'nın kazandırılmasını sağladı.

Bu kitab eleştirmesi değil. Ben Ahmet Angın denen kabuğuna çekilmiş aslında tam bir sanatçı olan kişiyi bu çevirisi ile tanıtmak istedim. İşte bu çekingen sanatcı kişi, böyle bir iki destek daha bulursa tahmin ederm ki Türk edebyatseveri bir çok olumlu esere kavuşur.

Şimdi gelelim zorbaya, zorba böyle derde işini bitirir mi bakın hürriyeti nasıl söylüyor.

«Sen bir topak çamuru alıp ondan ne istersen yapmanın ne olduğunu **bilirmisin?** Çark fırrr der, çamur şeytan çarpmış gibi döner ve sen onun başında şöyle **dersin:** sürahi yapacağım, tabak yapacağım, kandil yapacağım şeytan yapacağım! **Ben derim** ki bu insan olmak demektir Yani, HÜRRİYET!»

Kazancakis, zorbayı bulmuş ya ha bire konuşturuyor. Konuşturdukça **da gerçek**leri açıda olsa ortaya koyuyor. Panait İstirati ile Kazancakis arasında **bir benzetme** olabilir, olabilir ama bu ancak gezin ve anıların da. Öbür taraflarında ise **Kazanca**kis daha ağır basıyor ıstiratiden.

Ben Zorbaya da Kazancakisede Merhaba diyorum.

Ahmet Angına demiyorum. Demiyorum çünki elinde iki tane daha **var onlarıda** çevirirse o zaman Ahmet Angına da bir Merhabam olacak!..

●

Ataç : 53 Basın : 22890

ATAÇ KİTABEVİ YAYINLARI

DÜŞLERİN ÖLÜMÜ. Tahsin Yücel - **Türk Dil Kurumu armağanı** -	2 lira
DUVAR. Jean - Paul Sartre - Çev. : Vedat Üretürk (Tükenmiştir)	»
DEĞİŞİM. Franz Kafka - Çev. : Vedat Günyol	»
İÇE KAPANIŞ. Charles Baudelaire - Haz. : Şükran Kurdakul	»
KORKUNUN PARMAKLARI. Muzaffer Buyrukçu	»
YENİ NİMETLER. André Gide - Çev. : Vedat Üretürk	»
KIRMIZI YAPRAKLAR. William Faulkner - Çev. : Ülkü Tamer	»
FELSEFE TARİHİ SÖZLÜĞÜ - Hatemi Senih Sarp (**Milli Eğitim Bakanlığınca okullara salık verilmiştir.**)	»
YANLIŞLIK. Albert Camus - Çev. : Ferid Edgü (**Tükenmiştir**)	»
VAROLUŞÇULUK - Jean - Paul Sartre - Çev. : Asım Bezirci (**İkinci bas.**)	»
ÇİVİ YAZISI. İlhan Berk	»
İNGİLİZ - AMERİKAN ŞİİRİ - Haz. : Bilge Umar (**Ünlü İngiliz - Amerikan şairlerinin hayatları; eserlerinden örnekler**)	»
ALIN TERİ. Jack London. - Çev. : Selma Kurdakul	»
MAVİ VE KARA - Sabahattin Eyüboğlu	»
ÇOK KAPILI ODA - Asım Bezirci	»
MÜTHİŞ ÇOCUKLAR - Jean Cocteau. Çev. : Vedat Üretürk	2 lira
MİTOLOGYADAN ÜNLÜ KİŞİLER. - Emel Dilman (**Milli Eğitim Bakanlığınca okullara salık verilmiştir**).	»
TAŞ ÇATLASA - Yaşar Kemal	3 lira
SAYGILI YOSMA. Jean - Paul Sartre - Çev. : Orhan Veli Kanık	2 lira
MİLENA'YA MEKTUPLAR. Franz Kafka - Çev. : Adalet Cimcoz	3 lira
DOĞU - BATI. Melih Cevdet Anday	3 lira
DİRİLEN ŞEHİR. Jules Romains - Çev. : Sabahattin Eyüboğlu (**Resimler : Ferruh Doğan.**)	2 lira
MEMLEKET ÖZLEMİ. Langston Hughes - Çev. : Necati Cumalı	2 lira
DÜŞÜŞ. Albert Camus - Çev. : Ferid Edgü	3 lira
BULANTI. Jean - Paul Sartre - Çev. : Selahattin Hilâv	6 lira
MİLENA'YA MEKTUPLAR. Franz Kafka - Çev.: Adalet Cimcoz (**İkinci Cilt.**)	3 lira
SPLEEN DE PARIS - Paris Sıkıntısı - Charles Baudelaire Çev. : Tahsin Yücel	3 lira
BELÂ ÇİÇEĞİ - Attila İlhan	3 lira
KAPALI MUTLULUK - Dünya Şiirinden Seçmeler - Çev.: Coşkun Zengin	2 lira

(Devamı arka sayfada)

100 KURUŞ